

X M

„НАСТУП“

ІЛЮСТРОВАНИЙ
КАЛЕНДАР-
АЛЬМАНАХ
на рік

1941

Р І Ч Н И К І І.

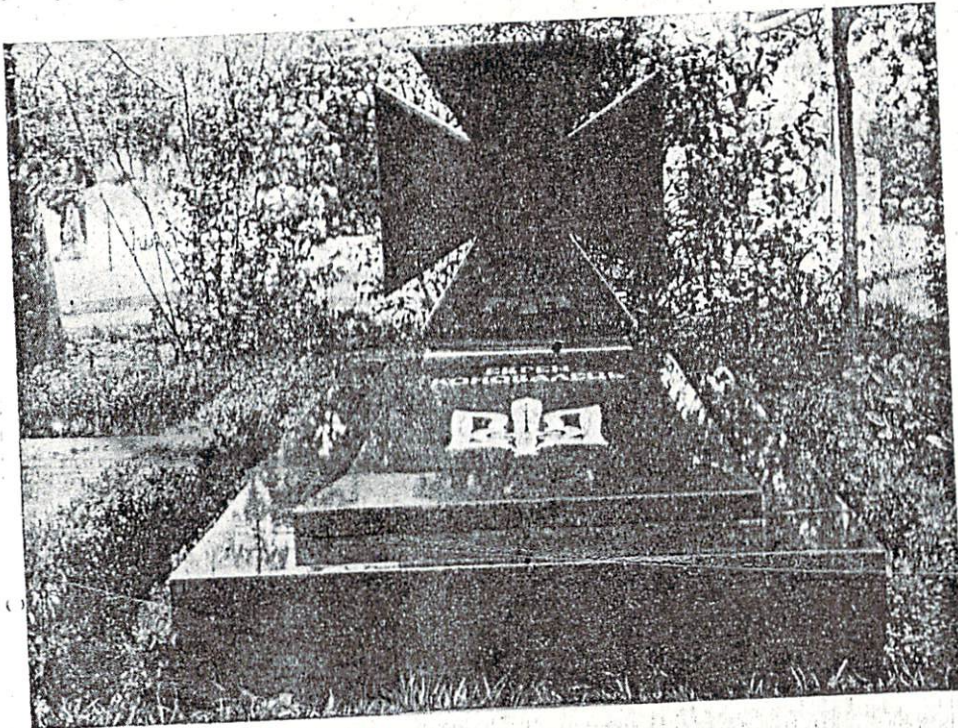
LIBRARY AND MUSEUM
UKRAINIAN CULTURAL & EDUCATIONAL CENTRE
WINNIPEG, MAN. CANADA.

П Р А Г А 1 9 4 0

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОГО ВИДАВНИЦТВА „ПРОБОЄМ“

Отже, Організація Українських Націоналістів ані на мент не припиняє своєї діяльності. Український Націоналістичний Рух своє Ідею обхопив вже найширші шари українського населення на Українських Землях і на еміграції включно з Америкою й Далеким Сходом. Ідеологія Українського Націоналізму вже витримала важкий іспит життя, витримала іспит зустрічі з живими людьми й конкретною дійсні-

Могила св. п. полк. Евгена Коновальця, що згинув з ворожої руки в Роттердамі 23. V. 1938.

стю і це заручує Українському Націоналістичному Рухові його непоборність.

Український Націоналістичний Рух, як сказав у своїм слові на П. ВЗУН ~~Володимир~~ Андрій Мельник, „не в твором останніх двадцяти чи десяти літ, а вислідом історичного процесу низки наших поколінь; процесу, де нам — сучасникам — випало завдання сформування душі нашої й скріплення свідомості власної її сили... Потрясаючи свідомість українських мас, перероджуючи й формуючи їх під своїми впливами й програмою, Український Націоналістичний Рух став нині єдиним носієм, безсумнівним виразником і одиноким репрезентантом змагань Української Нації...“

Зореславі:

Завтра.

Ми знаємо — завтра в заграві,
Ми знаємо — завтра в вогні.
По небі бронзово-смаглявим
пролине на білім коні
окрилений лицар казковий
із прапором в дужих руках.
Стогромом озвуться діброви,
зніметься курявою шлях.
І встане на заході сонце
(в шоломах ряди — монолит),
і встане грізним оборонцем,
міцною стопою на схід.
Криво розквітнуть атаки
У п'янім оркестрі заліз.
Навколо лиш маки і маки
й еліпси розбитих коліс.
Бундючно зніметься угору.
окрилена буря осан
від стіп вогняного Собору,
від Дону по Тису, по Сян.
І віде князь лицар казковий
у Київ на білім коні,
як Завтра займеться в заграві,
як Завтра розквітне в вогні.

Із життєвих правд націоналіста.

ні слова про ГССЗ!!

«Я дух одвічної стихії, що зберіг Тебе від монгольської потони
й поставив Тебе на грані двох світів творити нове життя. Я — зов
землі української, що в ній Моці Героїв лежать, що кровю Бор-
ців насичена вона, що потєм у праці й зносах зрошена, я — мій
героїни твій землі, що кличе Тебе на нові змагання.

1. Не знатимеш іншої правди, як Україну, а воля вождя буде твоїм законом.

2. Добро України, «живих, мертвих і ненароджених, в Україні й не в Україні суцях» ставитимеш понад усе й своє особисте добро знаходитимеш у шасті України.

Памятай, що найкраще віддати належну Богові почесність діючи героїчно для України. У посвяті для неї, суворості моралі борця невмирущої національної ідеї та творця вільного життя, знайдеш шлях через Україну до Бога й супокій сумління.

4. Здобудеш Добро, Славу і Честь України — або згинеш у

боротьбі за неї. «Немає на світі України, немає другого Дніпра» — Т. Шевченко.

«Не розговори, — а кров і залізо розсудять нас з ворогами!».

6. Знай, що честь твоя, свобода народу, вільна творчість героїчної людини, суворість обичаїв, тривке й чисте родинне життя, вірність і послух Вождеві — це Твої найбільші цінності.

7. Памятай, що тільки в Україні житиме кожний українець вільним життям й матиме право й хліб.

«В своїй хаті, своя правда і сила і воля» — Т. Шевченко.

8. Не забувай, що післяництво України лежить в її вічній творчості, в її героїчній культурі. Тому плакай й стали свою волю владарности, бо Ти маєш бути посієм культури України у світі, для розвитку якої немає меж. Радій, що Ти і що Твій шлях нескінченні!

Пізнай Україну й вивчай її минуле!

9. Жий ризиком й небезпекою та погоджуй вигодою й самолюбством. Знай, що праця, боротьба й творчість дають право на життя. Забудь на закиди, що це покора й слабкість! Не проси ніколи й у нікого милосердя і ласки!

10. Працюй над собою, здосконалюй себе, пануй над злими нахилами й пристрастями, здобувай знання, змагай на вершини людського духа, побільшуй свою культуру, будь лицарський, великодушний супроти чесних, будь скромний і пильотний, будь сміливий і непокірний, будь завжди готовий на великі чини, але й щоденну працю виконуй так, щоб і нею прославити українське національне ім'я, будь суверенний супроти подлих й підземних, подай дружню руку своїм братам, що так, як ти, хочуть змагати на верхівя творчого людського генія.

Будь великий у буднях так, як ти є великий у героїчних чинах. Жий майбутнім!

11. Будь взірцем усіх героїчних чеснот і прикладом, гідним наслідування для твого оточення.

Шануй матір і зцінку, цінни материнство, погорджуй розпурою. Люби й піклуйся дітьми, бо вони — це майбутнє нашої.

Дбай про фізичне здоров'я й природню красу, бо в здоровому тілі — здорова душа!

12. Будь вірний до загиби Україні й не здайся, хоча б проти тебе був увесь світ.

Виконуй кожну свою чинність так, наче б від неї залежало спасення України.

12. Будь гордий на наше світле минуле і гідним спадкоємцем його! Памятай і в останній хвилині свого життя великі заповіді наших пращів: Святослава Завеселення — «Да не повернеться земля руської, по ляжемо костью ту. Мертві бо сорома не імамо!».

Мельничанського — «Желізо добреє валяте і над злато!», Мазепи — «Нехай вічна буде слава, же през шаблі маєм права!».

Не піддавайся — і коли Ти розбитий!

Інж. М. Селешко, секретар УНО:

Українське Національне Об'єднання — УНО — в Німеччині.

Від грудня 1933. року працює на німецькому терені Українське Національне Об'єднання. З початку було в ньому кількох членів, а його творцем і першим Головою був міністеріальний директор п. Федір Королів. По його смерті в 1934. році стояв аж до 20. листопаду 1938. року на чолі УНО п. Др. Іван Драбатий. Стан організації був малочисельний, бо під кінець 1938. року УНО нараховувало всього 41 членів. Причиною того не був брак людей, чи їх неохота брати участь в організаційній праці, а тільки брак провідної ідеї, без якої організація була тілом без душі. УНО керувалось до кінця 1938. року ідеями, якими кермувалось все українське життя в 1917—20. рр. і які самі збанкрутували і привели до руїни українську державність. Виявилась потреба дати Українському Національному Об'єднанню душу та його оживити.

В листопаді 1938. року Збори УНО обрали для керування організацією нову Управу в складі: голова — підполковник Т. Омельченко, заступник голови — радник посольства Александер Семенів, організаційний референт — інж. Юрій Артюшенко, секретар — Василь Чайківський, скарбник — Іван Скрипка. Нова Управа вирішила дати організації душу — ідею. Під увагу приходила тільки ідея українського націоналізму, що її гордо на своїх прапорах носила славетна українська армія, що за неї вона боролась героїчно і з самопосвятою, що її ісповідувало українське воїнство далі і по заперестанні активної боротьби на полі бою, що воно її примінювало стало в громадському житті. Фактичні і статутарні основи для тієї зміни перевів підполковник Т. Омельченко.

Започаткована праця дала в скорому часі наслідки. Через малу кількість членів та тим самим і слабі фінанси організація не мала свободи рухів. Нова ідея переборола ті труднощі. Завдяки відданості ідеї і Голови і цілої Управи почався ріст організації і маління труднощів. Організація зрушилась з мертвої точки і пішла вперед. Рівночасно з тим вирости перед нею нові труднощі. Помітивши ріст організації, заворошили нас вороги нашого організаційного життя, свої і чужі. Посилались напади, труднощі і перепони. Але це не змогло зупинити походу ідеї. Подвоєною працею Голови і Управи та зокрема тактом Голови організацію виведено на чисту воду. Вона міцніла організаційно і фінансово і в січні 1939. року нараховувала вже 520 членів. В неї влилось багато українців з бувшої Австрії та Чехії.

В січні 1939. року Збори обрали нову Управу: голова — підполковник Т. Омельченко, І. заступник — інж. Юрій Артюшенко, ІІ. заступник Іван Скрипка, секретар — поручник Микола Дорожин-

ський, скарбник — Андрій Луців. Ці самі Збори перевели УНО формально на шлях чистого націоналізму та ввели в ньому провідницький принцип. Статутом визначено рівнож напрямні практичної праці УНО.

Сама назва вже відкидає всяку партійну клясовість та груповість в українському національному житті. УНО знає тільки національно вірних, сумлінних і чесних українців. Тому членами УНО, згідно зі статутом, можуть бути всі національно свідомі українці, що стоять за національну волю українського народу. Метою УНО стало об'єднання всіх українських національних сил в німецькій державі та заступництво всіх українських національних інтересів на чужині. Так, як в основі українського націоналізму лежить провідницький принцип, УНО переведено також статутарно, тобто формально, на цей принцип. Тут треба додати, що в практичному житті провідницький принцип запанував в УНО з моментом, коли провід в ньому перебрав в свої кріпкі руки підполковник Т. Омельченко, тобто від листопаду 1938. року. Ідеологічні засади УНО прибрали такі форми, як вони їх мають і тепер, відкинувши як нежиттєздатну дотеперішню загальничковість без ясного її визначення.

УНО почало рости великим темпом. Почато видавати, що правда — з перервами, „Український Вісник“. До УНО горнулись українські маси з території цілої Німеччини. На день 15. січня 1940. року УНО нараховувало вже 2872 членів. Кількість організаційних осередків зросла, в них закипіло життя.

В січні 1940. року Збори вибрали нову Управу УНО: голова — підполковник Т. Омельченко, заступник — поручник Микола Дорожинський, секретар — інж. М. Селешко і др.

УНО почало діяти на всіх ділянках українського національного життя, в одних міцніше, в других слабше. Зокрема виявило воно себе в справі Карпатської України і підпирало її всіма способами, матеріально, морально і письмами до різних урядових чинників. По кривавій трагедії Карпатської України кинулось УНО на підмогу втікачам правно, соціально, морально, культурно ітп. Ті ж втікачі поповнили значно ряди УНО. Дальні події поставили УНО в досить несприятливі обставини та рівночасно збільшили обсяг його діяння. Переборюючи всякі труднощі УНО виявувалось двоє зі своїх завдань з успіхом. Сьогодні не час давати оцінку тому, що зроблено. В першу чергу воно звернуло увагу на соціально-правну допомогу нашій еміграції і до тепер зробило в тому напрямку дуже багато, співпрацюючи в тій ділянці з Українською Установою Довіря в Німеччині — урядовою інституцією для заступництва інтересів українців в Німеччині. Дещо зроблено і в організаційній ділянці, хоч не дуже багато з огляду на специфічні умовини праці. Почато розбудовувати і культурно-освітню ділянку, поставлено на належну висоту „Український Вісник“, що виходить тепер як півмісячник накладом 10.000 примірників. Він є органом УНО на правах рукопису. Під керівництвом підполковника

Полк. ТИМІШ ОМЕЛЬЧЕНКО,
Голова Українського Національного Об'єднання.

Т. Омельченка розбудовано його редакційно і він тепер уявляє собою одну з найсолідніших українських газет взагалі.

В своїй громадській та культурній роботі УНО стояло на засадах українського націоналізму і оминало та і далі оминає вмішування в щоденну українську політику. З відповідними українськими націоналістичними чинниками воно втримує чисто ідеологічний зв'язок. Емігрантські умовини життя та праці і залежність від законів і приписів держави, де живе членство УНО та де працює само УНО, не давали змоги ставити справи інакше і мішатись активно в політику і політичні орієнтації, що нуртують серед української еміграції. Підполковник Т. Омельченко був і є тієї думки, що для служби нації маєтвся дуже широке поле до попису і поза активною політикою. Культурно-освітня робота, вишкільна праця, навчання чужому, репрезентування української нації на чужині ітп. — це ж ділянки неполітичні, але такі, що без них не може бути дійсною жадна політика. Велику увагу звертає УНО на репрезентацію української нації на чужині. Воно взиває всіх своїх членів гідно вести себе всюди, бо ж по поведінці кожного чужинці судять цілу націю, її культурний рівень, гідність, організаційну здібність ітд. Кожний член УНО мусить все і всюди памятати, що він являється неофіційним амбасадором української нації на чужині. Даліше УНО дбає про те, щоб його члени на чужині вчились високих форм суспільного життя, вчились, набували фахові та організаційні знання — все з метою колись те примінити на своїй землі.

З завдань, що їх поставив перед членством УНО підполковник Т. Омельченко ясно виходить, що і без злободневної політики УНО має багато завдань і можливостей праці. Впрочім, коли йде про стилість, то і ця ділянка праці в загальному в політичною, бо ж вона політиці служить.

В тій ділянці УНО і даліше буде інтенсивно працювати і сподіється в дальшому тягу поставити всі ділянки своєї діяльності на таку висоту, як того вимагає життя й інтерес української нації, а зокрема українська еміграція в Німеччині.

Тепер для ілюстрації подамо декілька чисел.

Скількість членів: 1940 рік: місяці: I. — 2872, II. — 2956, III. — 3284, IV. — 4149, V. — 4597, VI. — 5565, VII. — 6838, VIII. — 7838, IX. — 9314, X. — 10.412. Позатим ще є в канцелярії УНО понад 2000 нерозглянутих заяв про вступ до УНО.

Скількість писем: Вхідні: I. — 352, II. — 815, III. — 1370, IV. — 2090, V. — 3177, VI. — 4520, VII. — 6513, VIII. — 8325, IX. — 10.100. Вихідні: I. — 306, II. — 829, III. — 1889, IV. — 2004, V. — 3016, VI. — 4060, VII. — 5001, VIII. — 6028, IX. — 7001.

На решту листів відповіджено загальними відповідями в „Українському Віснику“ та в окремій відбитці з „Вісника“, яку розіслано і далі розсилається членам як відбитка. Досі розійшлося 3000 таких відбиток. Канцелярія УНО має свій телефон, що є майже весь час в ужитку. Дуже багато закликів є з усіх кінців Німеччини.

В листуванні є значний відсоток листів в німецькій мові в різних справах, здебільша соціального порядку, членів УНО. Багато є відповідей урядів. Загально треба сказати, що коло 90% всіх листів УНО до різних німецьких установ, здебільша до урядів праці, полагоджені тими урядами позитивно. Велику переписку в різних справах членів УНО ведено з „Фронтом праці“, який дуже помагає нашим людям.

На майбутнє УНО має в плані ще більше посилити працю. Це являється конечним з огляду на дальший ріст організації та на поширення круга її ділання. Треба буде повести міцнішу переписку в культурно-освітніх справах та взяти міцніше в руку організаційну ділянку нашого життя. Кадр організаційних і культурних працівників мав би стало обіздити осередки УНО, що їх тепер є понад 200 вже оформлених і таких, що ще оформляються. „Вісник“ мав би перейти на тижневик. Зокрема мала б бути налагоджена праця бібліотеки УНО; досі справа не налагоджена через брак приміщення. Рівнож є в плані налагодити збут літератури, зглядно поширення книжок, між членством. Досі та справа ще зовсім неналагоджена в широкому мірілі.

Як з даних видно, УНО перевело — так сказати б — мобілізацію і веде її даліше. Тепер пора взятись за організацію членства та ведення його напрямними, що їх витичив для цілої організації її керівник підполковник Т. Омельченко.

Інк. Др. Сергій Володимирів:

Українські землі й українське населення світу.

Простір українських земель, цебто української етнографічної території, виносить біля 950.000 квадратних кілометрів. По дру В. Кубійовичу простір виносить 930.500 кв. км; по С. Рудницькому — понад 1.000.000 кв. км; а як природньої одиниці понад 1.200.000 кв. км. У площі суходому планети Землі українські землі виносять 0.63% (по В. Кубійовичу). У площі Європи українські землі виносять 9.17% цілої її площі. Українська територія, що охоплювала б усі українські терени зайняла б по площі між усіма державами світу 21 місце, а між сучасними державами Європи — друге місце.

Площа української держави в X столітті виносила біля 3.000.000 кв. кілометрів! Площа козацької держави в XVII ст. виносила лишень до 300.000 кв. км. Площа української держави в 1918—1921 рр. виносила без анексії, що тривали недовго, біля 630.000 кв. км., а разом з Кримом, частиною Вороніжчини, Карпатською Україною й Буковиною біля 690.000 кв. км. цебто менше від усїєї суцільної україн-

СІМ ОКОВ.

Українська легенда.

I.

Колись то, — оповідають кобзарі України — може тому років тисяч, чи сто, а може щойно недавно, сталося так, що Пречиста Діва, цариця українського краю, важко засумувала на своїм, ген на веселкових зводах небес видвигненому престолі. Її ізійшла Вона з нього, щоб не смутити своїм горем укоханого Сина, і потонула Матір Божа в самоті і втай заплакала. Але коли Богородиця плакала, то з її очей плили сльози, повні такого неземного блиску, що ні земля, ні небеса його не видали, й меркли від сяйва тих сльоз і найясніші зорі, і горіла предивним світлом і найтемніша самота. Отак добачив це один з Архангелів і злинув у самоту за Пречистою — бо він був верховодець в її почоті — та, поклонившись Марії, промовив:

— Скажи, Пресвята, яке горе прошибло серце Твоє, і що мені й ангелам моїм учинити, щоб розважити Тебе?

А Богородиця рече:

— Закривавилась душа в мене, божий Зброєносце, бо навістив Господь край влади і любови моєї, Україну, провини її народу караючи. І присудив Всевишній довго страждати їй за те, що неоправний єсть люд її у пороках своїх, і оце ось ради того мені так, наче б на Голгофті під хрестом стояла я, печаллю серця могого страждаючи.

— А неваже не вполити б нам Усєтворця во гніві Його?

— Ні — одвітила словом Пречиста — не вполити нам Господа, Світлокрилий, бо присуджено єсть, щоб пізнав ущєрть неміт духа свого випуватий народ, і поки не збагне і не спокутує її, опрощення небес йому не буде. Але я знаю — назвала Матір Божа — що не всі отам випуваті, не всі неоправні, що повна добра потуг єсть благородна душа моєї України. І, от, ради отих праведних української землі сумує серце мє. Але ми мусимо скорятися волі Всемогучого — чин не так, Стороже небес.

І тут божеське обличчя Марії ніс за темною хмарою сховалося. І мовчали і всі ангели. Тільки Злотозбройний палав своїм воїнським видом, гродий і непереможний, так, як тоді, коли у змаганню небес перемагав Сатану.

І промовив тут Воїн Господа знову і казав:

— Благословенна будь у покорі Твоїй, Пренепорочна! Але неваже змагатися зі злом було б проти волі Всеволодаря? І не про-

віщений же Господній присуд на те, щоб покараний люд пізнав зло, зрадливим сїттям якого дав колись опутатися? Діво Свята! А що, якби так допомогти незрячим і невідучим, засліпленим і закамєнілим — провидіти духом? Двигнути їх з глибини спокусливої темряви.

— О, будь по слову твому! — зітхнула Марія; Архангел же голосом крицевої сурми кликнув:

— Ангели-генії, ангели-будителі, ангели живототворчої думки, готуйтеся на діло! А ви, ангели-вої, в ряди!

І станула тут Богоматір навколішки і склала благотворні руки до молитви молитов, і молилися з Нею і всі ангели. А з кожним словом тієї молитви сповнялися їх душі свідомістю спасеного, тільки ангельським легіоном відомого, замислу.

А після того, як володарка небес покінчила молитву, Вона, поблагословивши меч Архистратига, повеліла:

— Так двигайтеся на чин!

І ангели відлинули в далеку дорогу.

II.

Летіли вони так над світом людей довго-довго, моря перелітали ангели і гори неісходимі, і зустрічались їм країни щораз то інші й невідані, однак Архангел водно вів перед і не зупинявся ніде ні на хвилино. Але ангели горіли побажанням довершити того, що їм було призначено вчинити на українській землі, і тому дехто з них з нетерплячки намагався вгадувати, котрий це з країв перед ними — Україна. Отак, коли вони пролітали над одною країною, де їм назустріч красувалися цвітучі поля, то один із ангелів-воїв сказав, що це мабуть тут їм треба буде спинитись. Але на це хтось з небесних Геніїв відповів:

— Ні, це не тут, ангельський брате. Бо хоч і гарні поля оце, то поля України такі певні розкішного збіжжя, що від золота тих збіжжя так ясно, як від самого сонця. І хто раз бачив ті збіжжя України, він кращих не бачитиме ніде у світі і буде тужити за ними навіки. —

І ангели летіли далі.

Та коли їм довелося влітати країною, де небо було чудно погідне і віяли благовонні леготи, то той ангел гадав знову, що це тут Україна, але Геній сказав на це так:

— Ні, не тут це, брате Хєрувиме, бо хоч скрізь ясно й погідно, то небо України таке синє-синє: а його леготі такі солодкі, що хто раз бачив їх і надихався ним, тому без України вже ніде не жити.

І знову вони приєднались до других і летіли далі.

Але коли в дальній дорозі ангели добачили ріку могутню, що ніби величавою лентою сповивала всю країну, і хтось з ангелів гадав, що це тут Україна, бо те він знав, що єсть якась велика ріка в Україні, то на це Геній озвався знову і сказав:

— Ні, ні, брати, і не тут це Україна, бо ріка української землі, Дніпро, найкраща у світі, і чарує очі своїми філями так, наче б були вони зі щирого срібла. Але — спитав тут Херувим — якже воно так, що слідом шляху, яким веде нас Архистратиг, починається нараз темінь?

І справді:

Чим далі летіли тепер ангели, тим темніші ставали овиди небес, і дікі поля починались якись, понурі й безлюдні, і вітри рвонули вихром звідкилясь, грізні й бурхливі, так, що прескорбні ставали од того душі ангелів, мов від подиху вбивчої негоди, та тут же Архистратиг спинився і голос його прогрімів:

— Сюди повелено нам явитись. Це — Україна!

Україна? Оце Україна? — аж згомоніли зі здивовання ангели, але враз Архангел наказав:

— Ангели-генії! Летіть ви на всі чотири сторони України, у тьму найтемнішу, у мертвоту наймертвішу, у глушу найглухшу, одержимих духом до себе кличте-накликайте, щоб з ними довірний вам замисел небес ісповнити! Але якщо тьма не добачить вас, а мертвота не зрушиться, а глуша вас не почує, то киньте цей край і не вертайте до мене, бо це знак буде, що більші цьому народові не бути!

А до воїв своїх Архистратиг сказав:

— Ви же тут зо мною, на сторожі краю лишитесь. Гляньте і дивитесь!

І поглянули тут ангели, і в сяєві панцирів та крил своїх срібних побачили вони, як на верхах одної високої могили — а могила тут було безліч скрізь — видвигалась могутня постать закованої жінки. І хоч стояла вона навколінки з глибоко похиленим обличчям, ніби в німій молитві потоплена, те навіть і на овидях захмарених небосхилів проступала гостро неземна велич її надлюдської постаті і краса її преображеного молитвою обличчя. Але й риси болю, нестерпного, насильно стримуваного болю прорізували ніби тремтучі блискавки її величавий вид; бо руки і ноги в неї були скручені дужими, крицевими оковами, а було тих оков на неї —

Три на руках, а на ногах чотири.

Прокляті Господом, некллом наслані окови, що жеврили криві темінь кривавим, багровим жаром, бо ніякий земний жар не пече, не палить так болюю, як жар оков, викованих духами неволі.

І стало жаль одному з Херувимів, і він прошептав з тугою, видом безрадісних видюкоколів стурбованих.

— Де ж ті блакити небесні, де збіжжя золоті, де Дніпра хвилі сріблесті?

І почали ангели розглядатися довкола, але куди й не дивились вони й куди не досягав їх погляд, вони крім безлічі могил, давніх і нових, великих і малих, бачили лиш далекі, непроглядні шляхи, що ніби починались від тієї могили, де мучилась закована Жінка, і ніби обєднувались спершу в одну гарну, широку дорogu. Але де далі розбігались вони в різні сторони, один подальше другого і кожен у свою, незмірну, далечінь, так, що вид отих шляхів, що їх було сім, таксамо, як було сім оков на Жінці, пригноблював ще більш, ніж вид безлічі могил на овидях темних видюкоколів.

Бо непевністю і глушею безкраю несло від тих семи розгублених і розбіжних шляхів, і безнадійністю розстані. І віяло від тих безконецних і безлюдних шляхів важкою смутю далечі, в безпросвітню темінь ночі оповітої.

— У нікого, на цих шляхах, нікого! А що, як і Генії божі не вернуться ними? — зітхнув знову співчутливий Херувим, але в ту ж хвилино закована Жінка поглянула на Архистратига і на воїв його вперше. І озвалася вона тут голосом, що пригадав ангелам голос Претистої, і сказала:

— Нікого на моїх шляхах нема, нікого, Херувиме, бо найкращі мої сини, ті, що вірні мені були і зо зброєю в руці від ворога захищали мене. Вони отут скрізь, в отих могилах, що всі до одної їх шляхетним трупом начинені. І вірні мені є оті мої святі Лицарі й досі, ще й зза могили духи їх служать мені! Та поза ними єсть ще в мене незлічені ряди живих, що мали б боротись за ім'я моє на місці отих, що впали. Але, ох! Саме між ними, між живими, взялись такі, що в час грози найтяжчої покинули мене, в оті окови закувавши... Семи лавами вони ішли на мене, семи оковами скували мене і семи шляхами-розстанями порозбігались, окаляні...

— Твої сини?

— А мої ж, мої рідні — відказала. — Дивись Архангеле, як горить криця отих оков на мені, то так смертельний сором пече дітей моїх нерозумних. Слухай, Воводче небес, слухайте ангели, слухайте рани мої найгрішної, сповіді моєї найболючішої!

І говорила Вона, у блискавки темряви заглухлої потоплена: — То першим з отих семи шляхів, що тепер ви ведуть у безвісті і мабуть не зійдуться вже ніколи, ішли і порозбігались такі, що мали добути волю служити мені, і спішилося до мене благословитись на діло і чинити во благо мені. Але, о горе! Ще вони й не

почали діла гаразд, а вже їм — противне воно! І надто вже трудне, і ніби не те, до чого в них охота. І вмить покинули мене ті слабодухи і пропали на отому шляхові, а тоді на моїх руках увіялася звідкилясь — окова перша. Чи Господь отак покарав мене за їх оту слабодушність? Не знаю. Але після них прийшли ті, що задалегідь усього бояться і тривожаться. І лякались отак ті боягузи і тіні своє: і гомону голосу свого. І були ті блазні нижчі трави і тихші води, як треба було за мене постояти, одностайно ставши. І розтеклися вони другим шляхом у безвість, а на мені, Архангеле, взялась тоді окова друга. От бачиш, хто це такий найтяжчі окови кує на мене! Але слухайте, божі посланники, далі.

Та тут меч Архистратига блиснув полумінню в сім вогнистих язиків так могутче, що кожен з них горючим вістрям на шляхові простелився, ніби вишпиків прогріху шукаючи. І пронеслось слово молитви Херувима за перемогу замислу ангелів-геніїв та за їх щасливий поворот, а далі Вона промовила знову й говорила так:

— О, як дуже треба мені було таких, з яких я могла б витворити собі нові полки подвижників визвольного труду! Таких, що отак, як мої вправні Герої, були б радісно готові жити і вмирати во жертву мені! Але ні, — замість таких прийшли во время люте ненаситні самолюбів, що всі лани мої і степи і всі води Дніпра і всі скроби раді б поглотити ради того самолюбства нещасного. І так і вони розбіглися, жир-наживу проношуючи, і третьою оковою мене окувавши. А далі ті, що всіх ненавидять, і все у ненависті своїй руйнують. І такі, що тільки собі годять, себе лиш на престоли саджають і володарями пишатись бажали б. А ще й оті необачні, що хоч самі незрячі духом — видющих вести хотіли б, лже-верховоди безумні. Але найгірше — то зрадники. Вони — це ті страшні Юди мові країни, що не лиш мене й землю, але й кожну краплину Материної крові двічі за тридцять срібняків ворожої плати продавати готові! До кожної ж чужини вони радо пристають, між чужими своєю рідну мову без тям забувають, за нікчемний огризок чужого хліба без жалю відречуться! Отак у сім оков, сім пут, сім ланцюгів закували мене мої сини нетямучі, в степу покинувши, самотною помирати...

І замовкла тут Жінка і знову її достойне, святою мукою і красою преобразене обличчя похилилось турботно на землю. І була там хвиля великої мовчанки й тиші. Тільки звідкилясь зід земля, ніби з деяких незлічаних могил, розкинутих ген країною, пронісся раптом глухий гомін промовою турботу, від якого стремтіли простори довкола. І журливо прошептав Херувим:

— О, українська земле, що буде з тобою?

III.

Але тут же — це могло бути в ту ж хвилю, а може аж за сто, чи за тисячу років явився перед Архистратигом найстарший з тих ангелів-геніїв, що відлинули за його показом в усі сторони України.

— Ти з вісткою про те, чи бути, чи не бути українському народові? — спитав у нього суворо воводець Господа.

— Так, Архивождю!

— Говори ж!

І Геній України почав:

— Мандрували ми по наказу твому довго-довго просторами цього, благословеного небом, а нівеченого лихолюдями краю. Від сходу до заходу пройшли ми ним, і від півдня до півночі, і були ми там як смертні між смертними і як люди між людьми, та діло наше робити ми взялись, одержимих духом країни до нас призиваючи. Бо кожен з них Богом вибраний речник і брат і супутник наш на землі між смертними єсть. Отак апостолів і пророків, кобзарів, співців, творців і мудреців України закликали ми, невольницьку темряву світлом Духа просвічувати і вбивчу темінь розбивати.

Бо певже, Подвижнику, не сказано єсть же воно, що не бути ніяк обновленому чинові, поки з обновленого духа він не почнеться?

— Сказано єсть на віки — відказав Архангел. — Але чи одержимі України повинувалися тобі, Геніє?

І тут Херувим з розмоленим серцем повен неспокою поглянув на Генія.

А він сказав:

— Провісниками світла і волі, і великострадниками Творчого єсть одержимі духом України. І не престолами володарів, а престолами й одержимих духом стоїть Україна, Архиначальнику. Але якже ж важко воно осіять світлом правди темряву злого! Отті ж власні нащадки України, окаляники із семи темних лав і семи темних розстанів, вони раді б і нас і слово наше і сонце саме скувати семи оковими нівечі, вони стежили на нами як прислужники Сатани скриві. І все, що ми збудували, вони намагались нівечити, а те, що ми подихом життя надихали — омертвлювати. І де, і коли тільки могли, вони сіяли між народом пекельний кужіль невогди, щоб сім шляхів народу ніколи разом не зійшлися.

І так труд наш став важким, Архангеле...

— Але певже й не простояли ви в ньому?

— Стривай, небесний Вождю! О, стривай, — ти ж знавш і відавш сам гаразд, що дуже, ніж пайдужча темінь, єсть благословенне світло, і що могутіша, ніж наймогутіша ненависть єсть божська, всетворча Любов. І так із посліпних нами слів любови почали родитися почини любови, чини Жертви і Посвяти найвищої. Чини, освячені кровю пренайсвятішою, кровю Героїв. І цією кровю полита, освячена і обновлена, почала українська земля родити нових людей, збровносе Господа! Не слабодухів, а людей залізного гарту. Не боягузів, а сміливців. Не ненаситців-самолюбів, а таких що жертвують і посвячуються. І люблять, і не нівечать, а творять. І вміють повинуватись мудрості другого. І єсть свідомі вщерть і осуджують усяку зраду як гріх і злочин найтяжчий. Вони — посії долі народу!

І повертаючись до Жінки, Геній провістив:

— Дивися!

І поглянула Вона й дивиться, аж тут небесні овиди геть прояснилися і стали вони ясніти блакитами м'ягшими і світлішими, ніж голубі шовки царських кирей. І поля довкола ніби вперше в усій своїй красі розгорнулися, і вилискували вони золотистим сльвом збіж так, мов безконечні килими зо щирого золота. І від вод Дніпра падав срібний блиск на лани і левади, але найчудніше з усього було те, що тих сім шляхів разом зішлюся, і не бачила вже там Жінка ні Архистратига, ні Генія, ні Херувима, ні ангелів, а військо, що семи могутніми лавами ішло в сторону могили, де видвигалась постать України. Ішло це військо під проводом вождів у променисто ясній зброї.

І дивиться Матір і не вірить своїм очам — а тут зі семи оков на Неї вже і сліду немає.

Бо єсть Господня сила у подвигах і крові Героїв, що кладуть усе в жертву Батьківщини.

О. Олесь:

* *
*

Яка краса: відродження країни!
Ще рік, ще день назад тут чувся плач рабів,
Мовчали десь святі під попелом руїни,
І журно дзвін старий по мертвому гудів.

Коли відкільсь взялася міць шалена,
Як буря все живе схопила, пройняла, —
І ось, — дивись, в руках замаяли знамена,
І гимн побід співа невільна сторона.

Так спить орел, — і враз, розкривши очі,
Угледе світ, красу і простір голубий,
І легко з скель спорхне, і в небі заклекоче
Про вільний льот орлів, про ранок золотий.

Так море іноді всю ніч дримає,
І нагло хвилями, як крилами, забє,
І дивним жемчугом і барвами заграє,
І очі всесвіту до себе прикує.

Летить воно, хвилюється і ллється,
В обіймах соняшних і сяє і тремтить,
І щастям все життя йому в той мент здається,
І все в путі йому і годе, і щастить.

— — — — —
І де взялися ці хвилі сніжнобілі,
Хто дивно так навчив їх грати і шуміть,
З яких ясних країн чайки ці налетіли,
Що вміють ніжно так і плакати, і жаліть?..

Чайки, чайки! Тоді не треба плачу,
Коли іде боротьба за волю, за життя,
Коли на хмарах я вже дивний відблиск бачу
І сонця жданого блискуче вороття.

Гене́за українського націоналізму.

Ціла Європа, а з нею й Україна, переживав глибокий перелім духовости та світогляду. Відбуваються глибокі переми́ни й гарячкові шукання нових ідей і нових шляхів у культурно-цивілізаційному житті від раціоналізму й відірваного від життя інтелектуалізму, від матеріалізму й переваги технічно-економічних первнів, від поверховности до поглиблення культури волі, духово-ідейного життя, до волонтаризму, ідеалізму й віталізму. В суспільно-політичній діяльності наступив сумерк космополітизму, індивідуалізму з його проявами: лібералізмом, демократією, капіталізмом та сумерк матеріалістичного соціалізму й комунізму, що розбивали суспільність, націю, державу, родину, мораль і особовість.

Живемо в переломових часах наростання нової епохи, як колись у часах упадку римської імперії та апостольства християнізму і мандрівки народів, яка своїми ідеями, силою удару й переми́ни є куди глибша, як епоха культурно-цивілізаційного ренесансу й французької революції. В сучасній добі є порушені найглибші підстави, діючі сили, життєві енергії та ідеї життя, що шукають свого творчого вияву й оформлення. Подібний перелім переживав Україна, як за часів Володимира Великого й Хмельницького. Український націоналізм треба оцінювати й розуміти як епохальну історично-творчу появу в звязку з цілим дотеперішнім розвитком України й на тлі глибоких переми́н цілої епохи. Коли б ідеї середньовіччя назвати тезою, то ідеї епохи ренесансу й французької революції можна б назвати різкою антитезою, а ідеї нової наростаючої епохи — творчою синтезою того, що було вартісного в старинних, середніх і новітніх часах з встановленням нових вартостей на тлі сучасного культурно-цивілізаційного й суспільно-політичного розвитку.

І саме український націоналізм є творчою синтезою вартостей, що впливають з духовости і світогляду, з глибини життя й потреб українського народу. Він обновлює й відроджує це все, що було в нашій історичній дійсності здорове, сильне, творче, встановляє нову оцінку та приносить нові вартості, а усуває все те, що було шкідливе, нездорове, розкладаюче.

В українській психіці, ще остаточно не оформленій, мають перевагу емоції, почування над волею й розумом. У нас мають перевагу чуттєвість, настроєвість, гарячкове кидання й величні вибухи життєвих енергій. На це зложились різні внутрішні й зовнішні причини: що надмірно розвинули чуттєвість, емотивну сторінку, як постійне кидання у боротьбі з ворогами, скорі знищення кристалізаційного ядра: культурно-цивілізаційного й політичного. Довгий час поневолення, зокрема період культурницького провансальства, не розвинули чинно-волевих первнів. Тому вимогою українського націоналізму є — ~~плекати волю~~ нації до повного життя, волю чину.

І саме в духовости українського народу, з нашої сучасної дійсности та змагань на майбутнє впливає потреба волонтаризму, ідеалізму, активізму й героїзму, що дістає теоретично наукове обґрунтування у здобутках сучасної науки: волонтаристичної філософії, психології, соціології й т. п. У сфері розуму: брак чинного життя, брак можливости творити власну дійсність, проявити повні свою волю, викликав схильність до рефлексій, утопій, мрійництва, інтелектуалізовання, доктринерства. Українці жили більш почуваннями й думкою, розумуваннями над своєю долею, а не чином і волею; жили більше внутрішньо-духовим життям, чим зовнішньо-чинним. Тому пасивним почуванням треба дати опертя в силі волі й чину та дати кристалізаційну форму в ідеї — світогляді.

Націоналістичний світогляд має дати кристалізаційне ядро, щоб опанувати й усунути старі нахили та слабості, психічні суперечности понад усякі кордони, партикуляризми й ворожі впливи, а формувати сильну монолітну духовість, психіку та героїчний характер героїчного народу, щоб була в нас одна кермівна залізна воля, одна формуюча провідна ідея, один кермуючий суспільно-політичний центр і прапор, щоб була в нас „воля і дума єдина.“ А щоб усунути й випалити розпеченим залізом шкідливі нахили та слабості й опанувати психічні суперечности, треба глибокого духово-ідейного перелому потрясення та зриву, щоб розбудити й визволити дрімучі, здавлені й розпорошені психо-волеві енергії. Треба різко, ударно й виключно поставити нову всеобіймаючу ідею, новий світогляд, щоб оформити нову монолітну духовість і протиставитись чужим розкладаючим силам і ворожим доктринам: міжнародньому соціалізмові, партійництву і т. п.

Тому ідея українського націоналізму мусить бути всеобіймаюча, органічно-творча, ясно оформлена, синтетична, виключна, ударна, динамічна і постійно творча. У сфері думки треба розвинути волево-чинний, систематичний і синтетичний спосіб думання, глибину й ширину думки, а поборювати відірваний від життя інтелектуалізм, пасивне теоретизування й доктринерство.

Світогляд націоналізму ідеєю й чином має розбудити всі дрімучі, утаєні психо-волеві енергії, всі скарби духа та енергію волі й чину, ентузіазм ідеї та героїзм, що проявлялися колись стихійно в княжій добі, козаччині чи визвольних змаганнях 1917. р., їх оформувати й скристалізувати в одну монолітну духовість та перетворити в творчий, як треба видобути всі скарби української землі й перетворити їх на добро українського народу. В тому є велич і органічно-творча сила українського націоналізму, що повертає до глибини українського духа, до праджерел українства, до духово-волевої субстанції української нації і має на меті її добро, а не як демократизм чи інтернаціоналізм і комунізм є штучно створеними й чужими новими чужими доктринами, і вони не є витвором українського духа, української дійсности й потреб.

Який є зміст і форма українства, яка істота української духовости?

Духовість даного народу формується на протязі віків. На формування духовости впливають внутрішні й зовнішні чинники. На формування духовости складаються вроджені психічні й біологічні властивості даного народу, як даний нарід ті свої вроджені властивості проявляє в поставі до світу й життя, в опануванні й перетворюванні природи в боротьбі, праці та творчості, як організує своє внутрішнє й зовнішнє життя.

На розвиток духовости складаються: надбання минулих поколінь, пориви волі, душі, серця, думки й уяви, пережиття історичної долі й змагання за майбутнє. На стиль і зміст духовости мають величезний вплив великі постаті, що з одної сторони висловлюють найглибші первні духовости даного народу, а з другої сторони своєю творчістю, ідеями й чинами потрясають, надають нового змісту й напрямку, як напр. Володимир Великий чи Тарас Шевченко. Крім того на формування духовости мають великий вплив історичні чини, глибокі переживання, як напр. війни, революції, лихоліття, як також нуртуючі павнівні ідеї, напр. прийняття християнства, соціалізм, націоналістичні ідеї. Духовості даного народу не можна легко змінити. Надбання минулого, історичні переживання стають нахилами й навиками, переходять у підсвідомість; вони творять історичний та культурно-суспільний спадок. Тому, щоб змінити дану духовість і її наново формувати в одну органічну цілість, треба глибокого потрясення й ідейного зриву, щоб порушити, підставові, підсвідомі психо-волеві енергії та духово-суспільні первні, треба великих ідей, щоб увійшли в кров і кість та переорали й обновили душі й серця людей. Треба наново відсвіжити й відкрити здорові історично-творчі вартості й сили минулого, як розкривається історичні пам'ятки, як також треба викорінювати всі розкладаючі, шкідливі, негативні первні.

Розвиток духовости в дану добу залежить від того, які духові, моральні, культурні й суспільні первні й вартості надають тон і напрям цілому життю. Погляньмо, як розвивалася й формувалася на протязі віків українська духовість. Наведемо описи про давні племена словен і антів, що мають бути давніми предками українського народу. Византійські народи описують ось так вдачу й життя словен і антів. Прокопій Кесарійський пише: „Словенами й антами не володіє один муж, але із споконвіку живуть вони громадпорядком і тому спільно цікавляться всім, що для них призначене або викрє: Вірять, що є один бог, володар грому, і йому жертвують воли та всяку жертвенну тварину. Всі вони помітно рослі та сміливі.“

Другий грецький письменник, цісар Маврикій, оповідає так про побут словен: „Словени й анти мають однаковий спосіб життя й однакові нахили; вони вільні й ніколи не даються наломити під ярмо чужої влади, а вже ніколи на власній землі. Їх багато й вони витривалі, легко зносять і спеку й холод, слоту, наготу тіла й голод. Для тих, що їх відвідують, вони ласкаві й зичливо переводять їх з місця на місце, куди їм треба... Дуже зручно вживають засідок, на-

падів і підступів, в день і в ночі, придумуючи над різними способами воювання.“

Про полян пише літописець, що вони були „мудрі й підприємчиві“ та берегли „тихих і скромних обичаїв своїх предків.“ Вже у заранні віків ув українських племен виступає велика життєва сила й звязь з природою, культ бога й сонця і грому, велика життєрадісність. Вони любили танці й „бісовські пісні“, любили хліборобське життя, любили воювати й були підприємчиві в торгівлі. Прихід варязьких здобичників вніс у формування української духовости великий фермент, немов подув бурі й приплив моря. Византійський патріарх Фотій каже про походи українських варягів на Византію: „Подуло до нас щось суворе, тверде, погибельне.“ Варяги внесли тверді, войовничі, здобувчі, владарні й організаційні первні.

На українську духовість зложилися два підставові елементи: з одної сторони осілі, підприємчиві, будуючі, цивілізаторські прикмети староукраїнських племен, зокрема полян, з другої сторони — бурхливі, здобувчі й організаційні первні варягів, немов ці дріжджі, що витворили фермент, а дальше — впливи грецько-византійського світа. Висловом української духовости княжої доби є історичні чини й постаті Святослава, Володимира Великого й Ярослава Мудрого. Українська духовість проявляється не лише в чинах, у силі й організації держави, але в літописах, у „Руській Правді“, „Слові о полку Ігоревім“, у культурно-цивілізаційній праці.

Ідея першенства України, образ її величі й історичного покликання знайшла свій вислів у легенді про благословенство св. Андрія на київських горах: „Яко возсіяєть благодать на горах сих“ (за київським літописом). Яку силу, завзяття і розмах, яку мужність і любов трудів і небезпек представляли „хоробрі Русичі“, що прибивали щит на мурах Царгороду, грозили Византії в походах Святослава Завойовника!

„Русь уважала за великий сором, як би її перемогли ромеї і позбавили слави, що її вона здобула у сусідів, що ніхто її перемогти не може,“ — як пише Лев Діакон про похід Святослава. — „Про них невідомо таке“, — пише інший грецький письменник, — „що вони навіть переможені не віддаються в руки ворогів. Як не сподіється вирятуватися, встромлюють собі в нутро меч і так себе забивають.“

Про мужню і хоробру вдачу давніх українців свідчать не лише чини, але характеристичні слова Святослава Завойовника перед критичним боєм під Доростелем: „За нашим військом ішла така слава, що без труду відбивали ми сусідні народи й без проливу крови тримали в неволі цілі краї... Від предків дістали ми мужність — пригадаймо ж, яка непереможна була до тих часів наша сила і міцно биймося за своє спасення. То не наш звичай втікачами йти до дому! Нам або жити з перемогою, або славно полати, як слід хоробрим мужам.“ — „Поляжемо, а не осоромимо землі нашої“, — це клич і заповіт Святослава Завойовника, що промовляв до нас з даліни віків. А який він близький нашій сучасній духовості! Укра-

інську духовість княжої доби ціхували такі елементи, як велика життєва сила й енергія, мужність, хоробрість, войовничість, підприємчість, рухливість, честь, слава, вірність батьківщині і любов „руської землі“, погорда смерті, любов небезпек і змагань. Стиль життя ціхували: боротьба, чин і труди, розмах і сила, велич і почуття культурно-цивілізаційної місії в суперництві з Візантією за першенство та державне будівництво за Володимира Великого й Ярослава Мудрого. Життя було героїчне, немов узброєні княжі городи і княжі дружини, що стояли на сторожі величі й могутости України. Підставою і джерелом української духовости є синтез психічних, біологічних і культурних первнів осілих українських племен, зокрема полян, органічно споріднених з войовничими первнями сили й боротьби варяг, що були творчим ферментом, що прискіпив кристалізаційний процес формування української державности й духовости.

Крім того на процес формування української духовости мали свій вплив з одної сторони — грецько-візантійські первні, культурно-цивілізаційні впливи, торговельні й політичні зв'язки, прийняття християнства, а з другої сторони — західно-римські впливи в добі галицько-волинського князівства. Однак українська культура й духовна сила була така багата й оригінальна, що зуміла перетопити в горнилі свого духа сторонні впливи Візантії й Заходу й видати одну з першових культур у цілій Європі, а найвеличавішу на сході Європи. Бо що собою в той час представляла напів культурна Польща, коли Україна вже суперничала з Візантією за політичний культурно-цивілізаційний і господарський провід на Сході Європи. Чи Польща видала тоді такого лицаря-володаря як Святослав, або чи мала таку багату й величаву державу й культуру? Або чи видала такий монумент права як „Руська Правда“, або такий архитвір мистецтва як „Слово о Полку Ігоревім“, що можна його поставити на рівні з архитворами світової слави як „Пісня про Нібелюнгів“ чи „Пісня про Роланда“? А Москва ще тоді не було. „Слово о Полку Ігоревім“ — це українська Іліяда. Величезний перелік в українській духовості викликало прийняття християнства. Дикій, суворій, непогамованій, живловій силі, молодечій буйності й лицарській войовничості християнство надало духової глибини й оформленості, як не відзеркалюється в постанях Святослава Завойовника, суворого, мужнього паранина й у маєстаті Володимира Великого та його могутчої Імперії. На щастя України життєві сили й багатства української духової природи було так велике, що християнство не переорало до глибини української духовости, але мусіло злучитися в багаті звичаї, мітти й синів „хоробрих Русичів“, що виразно бачимо в „Слові о Полку Ігоревім“ і в різних народніх звичаях, повірях і переказах. Українська духовість проявляється в таких великих і сильних постанях як Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Мстислав Славичин, романтичний лицар-князь, і Володимир Мономах.

Любецький зїзд українських князів виявив почуття єдности українських земель, виявив потребу духового й політичного сполучення.

Про це пише літописець так: „Чого сваримося поміж собою і губимо українську землю? Користають з того половці і пустошать наші землі та радіють нашим розладдям. Від тепер будемо єднотимні й спільно боронім та пильнуємо української землі!“ З „Поученія дітям“ Володимира Мономаха бачимо, яким мав бути український князь-володар: „Не позволяйте сильним нищити слабих. Самі розсудіть справу вдовиці... Переїжджаючи по своїх землях, не позволяйте службі кривдити ні своїх, ні чужих, ні в селах, ні на полях...“ Дома не лїнуйтеся, але всього догляньте, не спускайтеся на суддю ані на молодшого дружинника, щоб не насміхалися ті, що приходять до вас... На війні не здавайтеся на воеводів, сторожі самі наладуйте, а в ночі, не забезпечивши вояків, не лягайте спати й рано вставайте; смерті бо діти не бійтеся, ні на раті, ні од звіря, но творіть мужеське діло, як вам Бог подасть!“ З тих слів бачимо образ справедливого, мудрого, відважного володаря-полководця і господаря на своїй землі.

Знову ж з „Слова о полку Ігоревім“ пізнаємо мужню і героїчну духовість і світогляд „хоробрих Русичів“, лицарську вдачу, глибокий патріотизм, ідею єдности „руської землі“ — Української Нації, велич української держави й потребу соборности. Як величаво змальовано картину цілковитого розгрому половців: „грізний великий київський князь Святослав прибув зо своїми сильними полками та сталевими мечами, наступив на половецьку землю та притоптав холми й яруги, скаламутив ріки й озера, висушив потоки й болота, а поганого Кобяка наче буря вихопив зпоміж залізних половецьких полків. Упав Кобяк навколїшки у городі Києві у Святославовій гридниці. Німці й венеціяни, греки й моравяни виспівують славу Святославу“. Яка сила, яка велич, яка гроза, наче удар грому, пробивається із тих слів!

Мужня героїчна духовість пробивається зо слів князя Ігоря, немов биття хороброго серця зпід сталевого панциря лицаря: „Краще нам перубаним бути, аніж у неволю попасти!“ Чи ж відгомін тих слів не дзвонить у наших серцях, немов зов боевої сурми й заграва великого минулого? „Хочу з вами надламати єпис край поля половецького, і або головою наложити, або води в Дону шоломом напитися“. Чи ж не відчуваємо в цих словах жадеби чину й рішучости немов вієтрян вогнічного меча в боротьбі?!

Зловіщі знаки неба не стримали князя Ігоря, що „скріпив розум силою й нагострив завзяттям свого серця, духом лицарським проїнявся й повів своє військо на землю половецьку за землю українську“. Неначе чуємо стукіт княжих дружинників під ритм хоробрих сердець українських лицарів, що рвалися до бою, щоб „добути собі чести, а князеві слави“. А, ось, як представляв нам геніальний автор українських лицарів: „Мої куряни-вояки сміливі, під трубами новими нім тяжкими виходили, кінцем списа годовані. Всі шляхи їм відомі, всі яруги їм знайомі, луки в них натягнені“. Яка глибина любови до України, немов велич сходу сонця, визирає зо слів „О, українська земле! Вже за горою ти станула!“

По трагічній висліді героїчної боротьби з половцями, автор закликає всіх українських князів до відплати за честь і славу української землі: „В стремени ж! За руську землю! За наругу половчина й за рани Ігореві, Святославового сина!“ Гостро осуджує княжі міжусобиці, що довели так могутчу, грізну Україну до розбиття: „А князям не в гадці стати на спільного супостата. На мале казав велике. Брат на брата кув крамолу, а поганці йшли побідно в руську землю, як ніколи.“

Який вихід? Автор закликає громовим, віщим голосом до спільного виступу проти зовнішніх ворогів і до внутрішньої єдності: „Галицький Осмомисле Ярославе! Високо ти сидиш на своему золотокованому престолі. Підперши угорські гори своїми залізними полками, заступив шлях королеві, Дунаєві затворив ворота, сидить судячи по Дунаю. Грізний ти для всіх земель: відчинявш кийські ворота, і з батьківського, золотокованого, стола стрілявш султанів у далеких землях! Стрільай же тепер Кончака поганого за рани Ігоря, сміливого Святославича!“

З цього архитвору немов із величавого храму св. Софії й Золотих Воріт, немов із кийвських гір, встає перед нами могутність і велич України, глибока думка, героїчна мужність українська духовність, немов княжі лицарі закуті в сталь, розуміння життя як чину, боротьби й героїчного змагу. До тих праджерел сильного українського духа, треба нам докопатися, як докопуємось до підземних багатств української землі. Треба вчутися в духа історії України, в її героїчні, трагічні змагання й могутні пориви, в її велику силу й цивілізаторську працю.

Яке велике почуття чести, глибокого патріотизму й власної сили пробивається зо слів митрополита Іларіона, з княжих літописів, зо „Слова о погібелі руської землі“, з „Молення Данила Паломника“. В кийвськiм літописі читаємо: „Бог синов руських в безчесті не положил єсть. Дай нам, Боже, честь свою взяти. А нам дай, Боже, за крестяни й за руськую землю голови свої зложити...“ Про Романа Мстиславича пише галицько-волинський літописець: „Кидався на поганих як лев, сердитий був як рись, нищив ворогів як краквідиль, наводив ворожі землі як орел, а був хоробрий як тур.“

Героїчна погорда смерті й мужнє сприймання боротьби пробивається зо слів короля Данила до своїх відділів: „Пощо ужасиваетесь? Не вісте-ли, яко война без падіння мертвих не биваеть? Не вісте-ли, яко мужи єсте, а не жени? Аще муж убит єсть на рати, то коє чюдо єсть? Інії же дома умирають без слави, сїї же со славою умроша. Укріпіте сердца свої і подніміте оружїє на рать.“ (За галицько-волинським літописом). Де ж поділась сила й велич княжої слави? Чи дримає вона у великих руїнах, останках давньої могутності? Чи не відродимо в наших душах і серцях давню силу, героїчну, мужню духовність, як стараємось розкопати й відновити старі храми й переховати старі прапори? Чи ж ми не маємо бути з цього горді, що ми в спадковцями за славу й велич Володимирського князя й кийвської княжа держава не впала тому, що ослабла й розбилася давня геро-

їчна, одноціла духовність „хоробрих Русичів“, їхня владарність і воїнність, їхня державницька сила й спільна кермівна воля? Чи княжа держава не впала тому, що ослабла верховна сильна влада одного володаря, як за Святослава, Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха й Романа Мстиславича, а одноціла українська великодержавна роздробилася на цілий ряд удільних князиків, що вели між собою братовбивчі війни? Княжа держава впала, бо здеморалізувалася й замкнулася в класовому егоїзмі і провідна боярська верства повставала проти своїх володарів і гнобила нижчі верстви.

Княжа держава впала, бо ослаб культурно-цивілізаційний і державно-політичний центр — Київ, а ззовні причинилися до остаточного упадку постійні удари диких орд, наїзд А. Боголюбського й зрадливі напади Польщі зо заходу. Тому, що княжа держава переходила період своєї культурно-цивілізаційної й державно-національної кристалізації, мусіла створити сильний центр, сильну верховну владу й провідну верству, щоб опанувати й організувати великі простори, загрожені нападами диких орд й перетопити різно-племінний склад української імперії. Давня сила й мужність, героїчна лицарська вдача відродилася в козацтві, що перейняло прапор боротьби за українську землю й віру предків. Козацтво було свідоме того, що вони в нащадками тих „хоробрих Русичів“, що Царгород воювали. „Того же древа єсте вітви і храбрих воїнів синове. Покажіте мужество!“ (з літописі Величка).

З універсалу Хмельницького вичитуємо подібні слова, як із княжих літописів: „Лучше і благополучніше нам на пляцу военном от оружжа бранного полегти, нежели в домах своїх яко невістужом побідимим бути.“ Або такі рішучі слова, немов удари козацької шаблі: „Хай одна стіна зудариться з другою, одна впаде, друга останеться.“ При огляданні польської охоронної твердині Кодака сказав Хмельницький: „Одні людські руки робили, а другі можуть це знищити.“ Чи такі слова в „Милости Божїї“: „Желізо добре важте і над злате“, не нагадують Святослава Завойовника, що відкинув багаті дарунки, а прийняв радо зброю?

Про наставлення українців козацької доби свідчать дух і слова драматичного твору „Милость Божїя“: „Не тот славен, котрий многи лічить стада, но же многих врагов своих шлет до ада.“

Французький інженер Бенлян у своїому „Описі України“ — (1630—1640 рр.) такє пише про козаків: „В них немає нічого простацького, крім одежі. Вони дотепні, проникливі, вибачливі й щедрі, не ласі на велике багатство, а за те божевільно закохані в свободі: без неї в них життя не життя, для неї вони здійснюють повстання, для неї живуть і гинуть. Козаки дуже міцні тілом, легко зносять жар і холод, голід і спрагу. На війні витривалі, відважні, сміливі, а навіть очайдушні, бо не цінять своєї життя.“

Інший автор Панібратський пише такє про козаків, що коли вони нахочуться в небезпеці, то говорять: „не годиться тікати нам людям, що про них всі народи знають, що в хоробрости не дорівняє нам

ніхто у світі". „Козаки добрії мисли мали й ворога воювали“, — як співається в пісні. Свідомість основ козацької національної сили видно зо слів думи Мазепи: „Нехай вічна буде слава, що през шаблі мавм права“. „Тимто була колись страшна козацька сила, що була в нас воля і дума єдина“ — як читаємо в козацькій думі. Про потребу одного сильного проводу, одного володаря-вождя вказують слова Петра Дорошенка „Аби було єдино стадо і єдин пастир!“ Знову ж Мазепа каже у своїй думі таке про потребу одного сильного вождя-проводника нації: „сам керуєть стерник і сам управуєть.“

Гетьман Богдан Хмельницький, 1648—1657.

В суворій постаті останнього кошового Євчі, Калнишевського, що на протязі 25 літ непохитно і твердо переживав у солонецькому монастирі, бачимо трагічну долю України. Героїчну смерть Павла Полуботка оповив нарід багрянцею легенди. Під його портретом зберглися слова, які він мав кинути у вічі гнобителеві України, Петрові І.: „Заступаючись за батьківщину, я не лякаюся ні кайданів, ні тюрми й краще мені найгіршою смертю вмерти, аніж дивитися на загибель моїх земляків...“

Автор „Історії Русов“, що продовжувала традицію й підчеркувала потребу боротьби за права України, вкладає в уста Полуботка такі

пламенні слова: „Коли за всяку кров, пролиту на землі впімнеться її рід, то яка помста буде за кров українського народу, пролиту від крові гетьмана Наливайка до сьогодні, пролиту великими потоками тільки за те, що він шукав волі й кращого життя на своїй власній землі й думав думками вродженими всій людськості?!“

Мимо упадку козацької держави, козацька традиція жевріла в багатій народній словесності, в народніх піснях, переказах, козацьких думках і т. п. і в свідомості патріотичної української аристократії, як пр. у гуртку Василя Лукашевича. Про настрої українського громадянства напередодні повстання „декабристів“ свідчить лист українського історика Марковича: „Ми ще не загубили з очей подвигів великих мужів-українців; в багатьох серцях не погасла ще давня сила почувань і любови до Батьківщини. Ви ще найдете в нас живим дух Полуботка.“ Українська духовість і світогляд у добі козащини проявлялися в стихійному вияві сили й боротьби, в героїзмі, в хоробрості й мужності, в твердому, простому спартанському житті серед трудів і небезпек, у величезній живучості й буйності, але брак було тим виявам стихійної сили, виразно означеної точки державно-творчої цілі, куди ті сили треба спрямувати, що старалися дати великі гетьмани, як Сагайдачний, Хмельницький, Дорошенко, Мазепа.

Тому, що брак було виразно означеної політично-державної ідеї, яку дали Хмельницький, Дорошенко й Мазепа, тому, що брак було сильної зверхньої влади одної кермівної волі, — „аби був один пастир і одно стадо“, як казав П. Дорошенко, — тому, що ще не укріпилася остаточно й не оформилася козацька провідна верства, тому, що ще були духовість і світогляд козацтва в стадії кристалізації, козацька держава впала внаслідок внутрішнього розбиття й наступу ворожих сил ззовні.

Наступав період ослаблення національної волі, ослаблення волі боротьби. Частина провідної верстви переходить у дворянство „ради панства великого й лакімства нещасного“, частина захоплюється все-світянськими ідеалами про вселюдську справедливість, гуманність, братерство, поступ, пацифізм, безвольне мрійництво про всесловянське обєднання; наступав період розпорошення національних енергій, ослаблення волево-чинних первнів, період племінного провансальства, етнографічного культурництва, козакофільства, хлопоманства, романтичної туги за минулим, хуторянства, народництва, сентименталізму, всесвітнянства, всесловянства, пацифізму, квієтизму й пасивного митикування над долею, жалем за минулим і тугою за кращим вселюдським життям без жорстокої боротьби, трудів, небезпек і зусиль.

На місці суворих, мужніх лицарів, що уміли боротися й панувати, прийшли козакофіли та хлопомани, що уміли захоплюватися українським вошею та списувати народні звичаї й пісні й уміли вигідно згадати. Тільки ж грізно й понуро мовчав простий нарід, привязаний до рідної землі немов той плуг. Час від часу вибухав гнівом бунту проти закріпощення, як пр. „Київська козащина“ (1856. р.), бо у просто-

людді ще жили козацькі традиції й традиції гайдамаччини. Одначе брак було політичного проводу.

Саме український нарід, позбавлений своєї провідної верстви, заховав живучість і силу мимо страшного лихоліття. З душі й серця простолюддя, з народніх пісень, переказів і звичаїв випливає національно-культурне відродження. В добі страшного гнету й закріпощення український нарід промовив пламенним словом Тараса Шевченка, як вияв своєї незнищимої живучості, революційної сили і духової творчості. В духовості та творчості Тараса Шевченка зливаються духовість і світогляд козащини, характер і світогляд українського простолюддя і його незнищима життєва сила з новою духовістю й новими революційними ідеалами, які започаткували нову добу Відродження Української Нації. Т. Шевченко є найкращим і найповнішим виразником глибин українського національного духа, національної волі та ідеї. В його появи й творчості виявилася воля та ідея нації. Т. Шевченко приносить нову героїчну прометеївську духовість, героїчного мужнього серця, що постійно оживає (Кавказ, Великий Льох). „Караюсь мучусь, але не каюсь!“ Т. Шевченко започатковує революцію духа, закликає розпанахати „гниле серце трудне“... Великий геній України приносить новий героїчно-ідеалістичний світогляд і новий стиль життя, навіязуючи до минулого і до змагань за майбутнє. Життя розуміє як постійне ставання й оновлення, як чин, як боротьбу за правду, за честь, за свободу, за Україну. „Борітеся — поборете.“ „Тяжко жити у кайданах, умирати в неволі, а ще гірше спати, спати і спати на волі“. „Де сила, там воля вітає“. Шевченко приносить не лише нову героїчну духовість і новий стиль життя, але вказує на потребу нових людей та нових ідей, національної ідеї, етичних ідей і суспільних. Шевченківські люди — це мужні, сильні тверді люди — це Алкиди — сини сили, це Іван Підкова, Гамалія, Семен Палій, та „Юродивий“, Галайда, Гонта, „Неофіти“, мученики й борці за правду та свободу, що караються по тюрмах, каторгах і по Сибірі. Шевченко п'ятує й осуджує „лакеїв з кокардою на лобі“, „овечі натури“, „Гриць Москви й варшавське сміття“. „Люди гнутья як ті лози, куди вітер віє. Дрібніють люди на землі“; — нарікає. Сам Шевченко своїм життям є втіленням нової героїчної людини, людини чину, ідеї й боротьби. В духовості та творчості Т. Шевченка бачимо елементи прометеївства, фавстівства і дантейства і незнищиму силу народньої стихії. Т. Шевченко дає найповніше і найглибше розуміння України в її минулому, сучасних переживаннях й потребами та змаганнями на майбутнє, з своєрідністю української землі: („Нема на світі України, немає другого Дніпра“, „не гріє сонце на чужині...“); з козацькими могилами, свідками слави-дівщини, з синіми горами, з українськими селами та степами, з життям українського народу та його змаганнями.

Т. Шевченко дає повне розуміння нації, як духово-ідейної спільноти „живих, мертвих і ненароджених“ і внутрі суспільно об'єднаної в одну „сімю вольну, нову“. Шевченко дає не лише ідею нації, але

також і ідею української соціальності, ідею „України без холопа й без пана“. Шевченко видвигає потребу сильних індивідуальностей та сильних провідників, як Іван Підкова, Гамалія, Гонта, Іван з „Великого Льоху“. „Коли діждемось Вашингтона з новим і праведним законом?“ Титан України дає нові основи національного світогляду, що виростає з національного духа й традицій, а не з чужого поля, та опирається на глибокій любові України й посвяти. „Я так люблю свою Україну убогу, що прокляну святого Бога, за неї душу погублю“. „Свою Україну любіть — любіть її во время люте...“ чиним, а не словами! Тому боевим гаслом сурми кличе: „Вставайте! Кайдани порвіте!“ Шевченко приносить нові засади й вартості національної моралі. У „Великому Льоху“ душі караються й по смерті за те, що сприяли й усміхались до ворогів України, часом і несвідомо. Або, суворий закон революції каже Гонті не пощадити навіть власних дітей. „Не я вбиваю, а присяга!“ Шевченко закликає поклонитися „Богові одному, правді на землі“, своїй ідеї, а не кумирям — царям, чужим богам.

Шевченко приносить нову героїчну духовість, національний ідеалістично-активістичний світогляд, новий стиль життя, чину й боротьби, дає найповніше розуміння змісту й форми українства, як політичної й історичної творчої сили, вказує на потребу нових людей та нових ідей, ідеї нації, ідеї української соціальності й нових провідних людей. Український націоналізм навіязує до духовості та творчості Т. Шевченка й уважає його своїм батьком і вождем. Одначе дрібні душі й вузькі серця не зуміли відчутти революційної сили й величчя духа й ідеї Т. Шевченка. Літературний курник і сорочинський ярмарок українофілів і словянофілів не міг відчутти лету й поривів орла. Бачимо розслаблення мужньої коліс української духовості в творчості українських письменників і поетів етнографічного культурництва, як Квітка-Основьяненко, Артемовський-Гулак, А. Метлинський і другі. В неспокійній вдачі та творчості П. Куліша бачимо роздвоєння душі: з одної сторони — проблиски сили й захоплення величчю чинів і боротьби, немов відблиски далеких заграєв, а з другої сторони — або захопання у веселковій красі природи та мрій, або жаль і біль песимізму й пасивного сентименталізму та осуджування жорстокості боротьби й власних національних ідеалів. Такі роздвоєння душі й хитання між власним і чужим світоглядом, між життям чину й боротьби, між пасивним жалем і тугою слідне в духовості та творчості Степана Руданського, даліше Івана Франка (напр. Мойсей, Іван Вишенський), С. Олесья і ін.

Новим героїчним духом і світоглядом чину й боротьби є надихана на правду мужеська духовість і творчість Лесі Українки, як якої навіязує духовість і світогляд націоналізму. На місці розхлябаного сентименталізму й холодної індивідуальності вона видвигає потребу нових, сильних, мужніх людей. „Кали ж я кричю зробилюсь на тім вогні кажинь: нова людина народилась, коли ж зломлось, не плачте по мені, пожалійте чому раніше не зломилась“. Поетка хоче

таких сильних, активних, боєвих людей, як Прометей, Роберт Брюс-шотландський герой, як герой драми „У пущі“ й „Оргії“, як Руфін і Прісцилла, як „Гришниця“, Касандра й Іфігенія, як діти „Адвоката Мартіяна“, що хочуть чинів і боротьби, а не тихої, пасивної жертви. Поетка кидає визов житті „Контра спем сперо — проти надії буду сподіватись“, немов відзов на рішуче Шевченківське „А я, брате, таки буду сподіватись“.

Поетка хоче не сну, а життя. Її героїня „Гришниця“ кидає рішуче немов вістря меча: „Не ти убьш, то нас убють!“, „Або загинь або перемога“, як колись казали козаки: „здобути, або дома не бути!“ „Любов ненависти навчила до тих, що нищили її любов“ — як каже „Гришниця“. „Любов без крові визволить не зуміє“ — як промовляє поетка устами Христа до Єхидної. „Ідея потребує сили та крові, щоб встати немов фенікс із попелу“ — каже поетка.

Леся Українка видигає потребу нової героїчної духовости й нового активного життя, нових сильних боєвих людей і нових ідей, що мають відродити й оновити життя і людей. Тому Леся Українка своєю духовістю та світоглядом така близька духовості та світоглядові українського націоналізму.

Мимо віщих боєвих покликів Лесі Українки, немов її героїчної Касандри, над Україною залягла задумлива глуха ніч культурницького українофільства і напливали хмари чужих впливів, що закрили далекі історичні обрії України і перші проміні світанку нової доби. Український ґрунт замулили саджавки й багна чужих течій, „великих слів велика сила“, нанесені з чужого поля. „Заснула Україна, буряном вкрилась, цвілю зацвіла, в калюжі, болоті серце прогноїла, а в дупло холодне гадюк напустила“. З одної сторони процвітало етнографічне культурництво, українофільство й народництво, а з другої сторони політичне задурманення чужими впливами за посередництвом Драгоманова. Тільки на дні душі простолюддя й горстки молоді дрімала незнищима сила національної стихії, „іскра вогню великого“, немов закляті лицарі, що чекали на своє пробудження. Драгоманівщина затроїла й розложила українську духовість впливами московського духа, культурним і політичним москвофільством, анархічним громадянством, інтернаціоналізмом, пацифізмом, вірою в механічний поступ і холодний розум та антидержавництвом.

Тому нові національні течії мусли протиставитися так аполітичному українофільству, як і політичній соціалістично-ліберальній драгоманівщині та впливам офіційного царського уряду, а оперти свої ідеї й чини на силі національної стихії, що її треба було розбудити й оформити. Серед української студентської молоді постає в р. 1891 „Братство Тарасівців“, що є першою спробою організованого самостійницького руху. „Тарасівці“ уважають Т. Шевченка своїм духовним вождем і прапором. Їхньою метою були: „сепаратизм, самостійність України“. Мета — самостійна свідомо національна так, як кажете, вільний народ, як німці, французи, англичани і т. п. завлялася Тарасівцям не завтра і не з якоюсь конституцією в цар-

ській Росії, а тільки завдяки національній пропаганді по селах на протязі довгих літ“, — як пише про те І. Липа, один з чільних членів „Брацтва“.

Ідеї „Брацтва Тарасівців“ оформлено у „Визнанні віри молодих українців“: „Людськість поділяється на раси, народності, нації... Життя українського народу доводить нам, що Україна була, є і буде завжди окремою нацією і як кожна нація, так і вона потребує національної волі... Ми бажаємо такої відміни сьогочасних обставин,

М. Міхновський.

щоб при ній був вільний розвій і цілковите задоволення моральним, соціальним і політичним потребам українського народу“.

З круга „Тарасівців“ виходить почин заснувати першу українську революційну політичну партію, оперту на національному принципі, — „Р. У. П. Революційна Українська Партія“ в 1899. р. „Р. У. П.“ різко зірвала з культурництвом, стала на ґрунт революційно-політичної боротьби і покликала молодь до праці серед селянських і робітничих мас... Як пише про „РУП“ В. Садовський. Програмою революційної РУП є „Самостійна Україна“ пера Миколи Міхновського, першого творця модерного українського націоналізму. Метою РУП було: „хай навпаки логіці, ми виписали на свійому пра-

порі: „Одна, єдина, нероздільна, вільна самостійна Україна від гір карпатських аж по кавказькі!“

„Державна самостійність з головною умовою існування нації, а державна незалежність є національним ідеалом у сфері міжнародних відносин“. Міхновський дає волюнтаристичне розуміння нації: „Відсутність державно-історичної минушини не може мати ніякого значення для дужої, бадьорої нації, що відчула свою силу і хоче скористатися своїм правом сильного. Ми виголошуємо, що ми візьмемо силою те, що належиться... Ми виходимо на історичну арену і або побідимо або вмиремо. Ми не хочемо бути довше євнухами, не хочемо довше зносити панування чужинців, не хочемо довше зневаги нашої землі. Усі, хто в цілій Україні не з нами, той проти нас! Україна для українців!“

Внедовзі Р. У. П. розпадається на соціалістичну течію й національно-самостійницьку, що оформлюється в 1902. р. в „Українську Народню Партію, У. Н. П.“ Вона зливається в 1917. р. з іншими самостійницькими групами, як націонал-соціалісти, націонал-демократи, незалежні соціалісти-революціонери, в самостійницьку політичну організацію: „Українську Партію Самостійників Соціалістів“.

Мета й засадничі напрями У. Н. П., сформульовані в „Х. заповідях УНП“ пера М. Міхновського: „Одна, єдина, неподільна від Карпатів аж до Кавказу самостійна, вільна Україна, — оце національний всеукраїнський ідеал. Нехай кожна українська дитина тямить, що вона народилася на світ на те, щоб здійснити цей ідеал. Україна для українців!“

В брошурі: „Справа української інтелігенції в програмі УНП“ М. Міхновський кидає засадничу вимогу: „Українська нація мусить піти шляхом націоналізму, переїде його і усуне все, що стоятиме перепоною на цій дорозі“. У вступній статті журналу: „Самостійна Україна“ подано засадничу мету УНП: „Виступаючи в інтересах широких українських мас, дбаємо, щоб сам народ, власними силами виборів собі самостійну Україну“.

УНП кидає клич в часі революційних виступів у 1905. р.: „Ми ідемо... до повстання, до збройного повстання за визволення українського народу зпід національного й економічного рабства“.

В земельній справі УНП видвигає програму націоналізації землі: „Земельний фонд колись належав українському народові на правах власності й його силою відібрано. Натурально з моменту Всеукраїнської революції вся ця земля (землі казенні, удільні, монастирські, поміщицькі) є конфіскованою і мусить бути повернена без відшкодування її давнім правним власникам... Націоналізація земель повинна зробити її власністю тієї нації, що цю землю оселяє, тільки власністю окремих одиниць, а власністю усієї нації. Кожний член української нації, що живе з землі, бере землю до уживання, скільки може обробити її власними силами...“

У робітничій справі УНП закликає українське робітництво до самостійних українських організацій і до політичної боротьби, „бо ми жадаємо собі частя і ліпшої долі не від знесення самодержавства, а від здобуття собі політичної свободи у своїй власній державі... Свідомий українець-робітник знає, що визволення українського пролетаріату є справа самого українського пролетаріату і нікого більше.“

Терористична група при УНП „Оборона України“ є виявом потреби безпосередньої чинної боротьби і є доказом революційної активізації. З одної сторони продовжує традиції боротьби, а з другої сторони є передвісником революційних збройних акцій у часі Великого Зриву 1917. р.

Дальшим етапом активізації української духовости є великі аграрні заворушення українських селян проти польських поміщиків, атентат молодого українського студента Мирослава Січинського на галицького намісника графа Андрія Потоцького в 1908. р., як вияв чинного протесту проти знущань і переслідувань українського народу, без глибшого революційно-політичного підкладу, як пр. атентат на куратора Собінського, як вияв зорганізованої революційно-політичної боротьби українського націоналізму з польськими окупантами.

Дальший процес активізації української духовости бачимо в боротьбі й чинних виступах української молоді за український університет, окуплених кровю Адама Коцка. Процес кристалізації й активізації української національно-політичної думки проявляється в закладанні „Січі“ і гуртків молоді. На місце пасивного розумового переконування і пацифізму приходить гасло чину.

Змагання молоді знайшли своє політичне оформлення в резолюціях всеукраїнського студентського конгресу 1913. р. З огляду на можливість австро-німецько-російського конфлікту в резолюціях постановляється: „Вважаємо конечним боротися за програму політичного сепаратизму від Росії. Акцією, що мала б служити наміченій, меті... вважаємо широку пропаганду політичного сепаратизму від Росії за кордоном, як також мілітарне виховання молоді“. Традицію збройної боротьби за Україну відроджують Українські Січові Стрільці, що „нішли на кривавий тан“. Однак на їхній духовості тяжить ще мряковиння сентиментальної поетичної романтики, що відзеркалюється в стрілецьких піснях, де й схрещуються сталеві акорди боротьби з ніжними, тужливими тонамі солов'я і розцвілої весни немов зброя воєна: прикрашена квіттям.

У визволенні змаганнях бачимо викривлену під впливом Драгоманівщини духовість і світогляд всяких демоліберальних і міжн. соціалістичних доктринерів і партійників як Володимир Винниченко, Михайло Грушевський, в якого вже слідне життєві і сумніви, кудого йти. Демоліберальні партійники й соціалістичні доктринери, відірвані від національного ґрунту і глухі на голос віків революційної народньої стихії, попали під вплив московських соціалістичних ідей. Своєю нездарністю, слабкістю, своїм пацифізмом, а гуманісти своїм доктри-

нерством та експериментуванням гасили й розпорошили величезний зрив і запал розбудженої національної стихії, не дали їй політичного оформлення, мети й керми. Нездарні інтелектуалісти, пацифісти й соціалістичні доктринери підготували ґрунт під наступ з одної сторони більшовиків, з другої, москвофільства за часів Скоропадського. В часі Української Революції, коли ціле життя виступає за своїх берегів, бачимо впливи чужого московського духа й чужих течій в демоліберальному партійництві й соціалістичному доктринерстві різної масти всяких с.-д., с.-р., с.-ф. і т. п., в насаджуванні комунізму, як також у чорній, протинаціональній і протидержавницькій реакції царславського москвофільства. Бачимо серед вогню революційної боротьби криваве кидання анархічного гуляйполя Махнівщини, політично неформленого й неопанованого духа степену й духа чорні.

Дальше бачимо величаві здвиги й героїчні вияви здорової національної стихії в повстанні українського вояцтва, українського революційного села й в цілому ряді повстань і партизанської акції. Вияв здорової сили українського села бачимо в масовій мілітарній організації „Вільне Козацтво“.

Крізь бурхливі хвилі й вири української Революції, бачимо рвучку хоч часом приглушену, національну течію, що навіязує до славних традицій козаччини й ідей Шевченка, в політичній і військовій акції самостійників, Полуботківців, в першій соборницькій військовій формації С. С. під проводом Євгена Коновальця, що стояли з готовою зброєю на сторожі чести нації, на сторожі її самостійности й соборности. Здорові національно-державницькі сили дали чин 1. листопаду, героїчні українські Тернопілі—Крути, акт 22. січня, соборний мілітарний чин у боротьбі за Київ, створили криваву героїчну епіпею боротьби за українську державність. Молода українська держава 1917. р. впала через брак виразно оформленої національно-державницької ідеології та власної політичної програми державного будівництва, замість чужого демоліберального соціалістичного доктринерства, через брак монолітної, соборної національної духовості, через брак сильної кермівної волі одноцілого провідного центру, а не многоголовної партійної збиранини, через брак організації власної мілітарної сили й сильного військового штабу, через брак одного політичного й військового проводу, як колись „Військо Запорізьке“ з Хмельницьким, що організував би й кермував би повстанчими зривами народніх мас, що зумів би зосередити розпорошену національну енергію в одно русло, до одної мети під одною сильною кермою, в одну Соборну Націю.

Однак величезні героїчні жертви, революційний й державницький досвід визвольних змагань 1917. рр. не пропали. З героїчних змагань і чину Великого революційного зриву повстав Український Націоналістичний Рух, що започаткував нову добу в історії України.

По невдачі визвольних змагань 1917. рр. процес кристалізації нової духовості й націоналістичної думки пішов двома шляхами; з одної сторони чинна боево-революційна акція У. В. О., позбавлена

виразно оформленої власної програми, як вияв безпосереднього збройного чину й самого боевого руху й змагу проти польських окупантів у співпраці з старим партійним світом, що мав дати політичну капіталізацію боевих акцій. Значення УВО є величезне, бо безпосередньо навіязує до 1917. рр., продовжує національно-революційну боротьбу і активізує українську духовість під кутом чину й боротьби. З другої сторони цілий ряд ідеологічно-політичних гуртків і видань у краю як „Заграда“ і „Українська Партія Національної Роботи“, а опісля „Союз Української Націоналістичної Молоді“, і за кордоном „Легія Українських Націоналістів“ у Берліні з журналом „Державна Нація“, і С. У. Н. в Празі з журналом „Національна Думка“ шукають нових шляхів виходу і нових напрямних і цілей. Стараються оформити власну національну ідеологію й дати політичну програму дальших змагань. Тим розпорошеним націоналістичним гуртам у краю й закордоном брак було одного ідейно-політичного центру й безпосередньої акції, щоб випробувати, закріплювати й здійснювати нові ідеї.

Тому цілком природно мусіло прийти до синтезу ідеологічно-політичної акції в одній світоглядно-політичній організації ОУН, як єдиного носія й реалізатора українського націоналізму. Ті всі течії націоналістичного руху об'єднав в одну організацію одною ідеологією, політичною програмою й виразно означеними методами боротьби, сл. п. Вождь націоналістичного руху, Євген Коновалець на I. Конгресі Українських Націоналістів у 1929. р.

* * *

І так український націоналістичний рух переходить від безпосередніх актів УВО до масової всеобіймаючої, ідеологічно-пропагандивної й політичної акції на всіх ділянках життя з одної сторони проти ворожої суспільности, а з другої проти українського старого партійного світу, проти опортуністично-угодовецького табору, проти демоліберального й соціалістичного партійництва, проти культурництва, просвітянщини й марного кунецько-крамарського опортунізму й філістерства двірних душ і егоїстів — український націоналістичний рух, як глибока всеобіймаюча духово-ідейна й суспільно-політична програма, — мусить перемагти в українській духовості і світогляді кволу розхлябану, сентиментальну й безвольну духовість і світогляд XIX. в. українського провансальства, старого культурництва, парафіянства й партикуляризму, розхристаність і шкідливість Драгоманівщини, демоліберальної партійщини, соціалістичного доктринерства, пацифізму, класовости і всесвітняства.

На місце кволої пасивности й сентиментальности приніс український націоналізм активізм і героїчне сприймання життя як чину й змагання. На місце відірваного від життя інтелектуалізму і холодного інтелекту „без віри основ“, запамороченого чужими доктринами, приніс новий волюнтаристично-національний світогляд, що впливає

з волі нації до повного життя, до розвитку. На місце розумових переконувачів приніс чин і аргумент сили, на місце безвольної віри в утопійний механічний вселюдський поступ — ступневу еволюцію без кривавих змагань і зусиль волі, приніс ідею і чин дії історичного ставання. На місце всесвітності, класовості, анархічного громадянства і егоїзму одиниць, демоліберальних атомів, поставив моноліт і добро національної спільноти й вартість суспільно-активної особовості. На місце вселюдської гуманності й пацифізму приніс — воюючий націоналізм. Український націоналізм, якого носієм і речником в ОУН, дає нову всеобіймаючу національну ідеологію, духовість і ідеалістично-активістичний світогляд, нову суспільно-політичну програму, організацію сили й означені методи змагань за наш Ідеал і його підстави будівництва та всебічного розвитку.

Український націоналістичний рух, втілений в ОУН, переходить процес свого поширення й поглиблення на всіх українських землях і по цілій еміграції. В 1930. -- 1933. рр. український націоналістичний рух переходить свій „Штурм унд Дранг період“. Від умасовлення ідей і акцій в був. Польщі, як пр. саботажева акція 1930. р., шкільна акція 1933. р., акція могил 1934. р., націоналістичний рух закорінюється і востає в ціле національно-суспільне життя переходить від політично пропагандивного і демонстративно-маніфестаційного умасовлення ідей і змагань до якнайповнішого усупільнення, органічного востання в ґрунт і до духово-ідеологічного поглиблення й поширення суспільно-політичної акції, що проявилася в виступах, в протиколонізаційній акції, в масових маніфестаціях у звязку з подіями в Карпатській Україні, в боротьбі українського націоналістичного активу за Карпатську Україну і врешті в широкій партизанській військово-політичній акції на ЗУЗ в часі розвалу Польщі.

Мимо хвилевої невдачі стають перед націоналістичним рухом великі перспективи епохальних творчих змагань, що має за ціль створити новий лад на грані двох світів і запорукою успіху в цьому напрямі є добірний Провід Українського Націоналістичного Руху під сильною кермою вождя Андрія Мельника, людини негнutoї віри й послідовності, людини холодної розваги, твердих рішень і непохитної вірності ідеї.

Яр. Оршан:

На програмові теми.

1. Держава — політичний рух — суспільство.

Націократія — це влада нації в державі, що спирається на організованій й солідарній співпраці всіх соціально-корисних верств, об'єднаних — відповідно до їх суспільних функцій — в представницьких органах державного кермування.

(Політична програма ОУН)

Націократична наука про націю, яка має владу в державі, встановлює триєдиний політичний зміст тієї держави: держава, політичний рух і суспільство — це складники державної будови. Ця будова визначається тим, що згадані три різні устроєві елементи творять політичну єдність нації й разом із цим увесь лад її прилюдного життя. Виринає питання: чи ці елементи стоять побіч себе, чи в якимсь степеневім відношенні?

*Відповідь: Ці елементи устроєвого ладу не стоять побіч себе; світоглядіві принципи й плани конкретного діяння встановлюють, що політичний рух, як носій державної й національної ідеї й організації, проникає й веде обидва другі елементи. Ці три ланки, кожна зо своїм внутрішнім ладом, розгортаються побіч себе, будуть зустрічатися в багатьох точках, матимуть взаємні, точно окреслені звязки й сполуки. Але саме Рух, як носій організаційного принципу, покликаний творити з них устрій політичного цілого.

Ці ланки, оформлені самі в собі за різними принципами й з різного матеріалу, при чому всі, хоч і на різні лади, будуть охоплені порядком прилюдного права. Можна намалювати наступний образ цих трьох елементів устрою:

1) Державні власті й уряди, т. зв. державний апарат, та збройна сила; на означення цих устроєвих складників звикли всюди вживати слова „державна“, хоч на ділі це тільки „державна“ в вузькому розумінні — організація езекутиви, адміністрації й судівництва. Одночасно, щоб окреслити цілість політичної єдності нації, вживаємо слова „державна“ в ширшому розумінні.

2) Рух — носій держави й нації — поповнюється з усіх шарів народу, але зімкнутий у собі й гієрархічно правлячий, бо для нього кінцева особливо строга публікація й твердий провід. Рух є „підстава державного ладу й винник національного виховання та організації суспільного життя“.

3) Суспільство, що його притягає Рух до політичного життя, зокрема до самоуправи, однаково до стансової, господарсько-соціальної, як і до комунальної самоуправи.

Остає вже питання деталізації, в якому взаємному зв'язку остають між собою ці три ланки й належні до них організаційні форми. але в окресленні „рух — носій держави й нації“ висловлене засадничче: що *політичний провід* належить власне цій ланці. Рух є носій однаково державного „апарату“, як і суспільного й господарського ладу — є носій *цілості*. В державі візьме владу в руки не „державний апарат“, ні не „суспільство“, а Рух, який почне сповняти новим змістом існуючі форми елементів 1) і 3) та перебудовувати ці форми за своїм планом.

Найпростіші форми зв'язку Руху з державою лежать в *особовій сполучі*. Ці сполучки зв'язуватимуть зі собою в першій мірі верхи різних організаційних побудов, при чому *Провідник Руху буде Головою Держави* (він же на чолі збройних сил). Подібні відносини між Рухом й організованістю та творчістю суспільства. В усіх цих питаннях були б шкідливі всякі непорушні норми, а вирішна мусить бути засада *доцільності*. Важно ще раз підкреслити, що націоналізм при владі буде *опановувати й змінити* існуюче; він не хоче завалити все нараз, бо ніяка творча революція того шляху не вибирає.

Ця нова „триединість“, що визначає в різних мотивах новітню європейську державу взагалі, змінює однаково поняття „держави“, як і „суспільства“ і прикладати тут вирости в історичній ситуації XIX ст. мірила — неможливо. Держава в зміслі державного урядництва й державних властей — втрачає монополію політичності, який вона придбала собі в XVII. і XVIII. ст. Держава стала тепер тільки частиною політичного *цілого*, частиною залежною від носія держави — політичного руху. Не держава вирішальна політично, а політичний рух визначає зміст і діяння держави.

Ліберальна демократія мала двочленну систему: держава й одиниця. Вона створила такі протиставлення, як держава проти суспільства і суспільство проти держави, уряд проти суспільства й суспільство проти уряду. В новітній державі стало завданням керівного політичного орґану (руху) всякі такі антитези, перешкодити й перемогти.

Внутрішню форму функціонування тризвуку: держава — рух — суспільство дає Мусоліні такими словами: „Треба сповнити три передумови: одна й одинака партія, яка є носієм одночасно господарської і політичної дисципліни й яка єдиним й незмінним всі суперечні інтереси силою безумовної віри; друге, — тотальна держава, до якої спливають усі сили, інтереси, сподівання й надії народу й яка їх оформлює й стверджує; третє, — перманентний стан найвищої внутрішньої напружки: духового напіння всеобіймаючого ідеалу“.

II. Соціальність.

У творчості людини соціальне все те, що сприяє розвитку нації; антисоціальне те, що цьому розвитку суперечить.

Соціальна політика творить основи й визначає норми посідання й ужиткування всіх цінностей — охоплюючи суспільне, культурне й господарське життя.

Націоналістична ідея соціальності полягає у втворенні найкращих можливостей духового й матеріального розвитку для цілої національної спільноти.

(Політична Програма ОУН).

Кожна людина живе на світі тільки в своїй нації. Коли б людина жила самим хлібом, то може й було б інакше. Але вона стає людиною власне щойно в протиставленні до звіряти, коли підноситься понад свою примітивну журу за тілесне, за економічне, і може рости тільки там, куди належить своїм духом — у нації. Разом із нацією йде й одиниця на загибель. Марксизм в Європі проголошував соціальне піднесення пролетаріату після перемоги в класовій боротьбі, а на ділі нищив усяку можливість піднесення, бо нація гинула через цю боротьбу.

Таксамо нищить націю егоїзм посідаючих. Англієць Мослей характеризує суть капіталістично-ліберального устрою такими влучними словами: „Кожний для себе, а останнього кусають собаки“. Лібералізм не зміг забезпечити життя й розвитку нації. „Від лібералізму гинуть народи“ — каже Меллер ван ден Брук. Сьогоднішній час проголосив: Понад усі індивідуальні й часткові інтереси, понад соціалізм у класі йде соціальність у нації. Ідеологія українського націоналізму, доктрина націократії видвгають поняття соціальності нарівні з такими основними світоглядомо-програмовими елементами, як нація й держава.

Цебто — для нас соціальність не обмежується до „соціальної політики“ (вирівнювання класових протівенств), а є складник триединого цілого: нація (1) в державі (2), опановані ідеєю соціальності (3). Соціальність творить із нації національну спільноту. Ця є тією формою, в якій уперше в історії свідомо призначена ролія масі. Еліта необхідна для ведення держави, але динаміка держави можлива тільки тоді, коли маса й еліта зв'язані між собою в рямцях національної спільноти. Отже націоналізм у своїому наставленні рух авторитарно-масовий. Завдання модерної солідарності зясовує Гітлер такими простими словами:

„Питання „націоналізації“ (цебто виховання в національну спільноту — прим. наша) даного народу — це в першій мірі питання, щоб створити здорові соціальні відносини, як основу можливостей виховання одиниці. Бо тільки той, хто завдяки вихованню й школі пізнає культурну, господарську, і передусім політичну велич власної батьківщини, зможе здобути й здобуде внутрішню гордість із того, що він має честь належати до такого народу. Бо боротися я можу

тільки за те, що я люблю, любити тільки те, що я шаную, а шанувати те, що я принаймні знаю“.

Соціальність приходить на практиці до вислову в новому ладі суспільного життя, організації продуктивних сил і функціях держави в ділянці культури й господарства. Основні принципи реалізації ідеї соціальності такі:

Нема свободи одиниці, без свободи нації.

Нема добробуту без волі в своїй хаті,

Одиниця творчий елемент національної спільноти — перед кожним повні можливості духово-матеріального розвитку й участі в державно-політичному житті.

Праця моральний, ушляхотнюючий зміст людського життя — вона вдержує націю, а тим самим і одиницю.

Творчість членів нації з природи різnorodна, тому кінечне й доцільне здорове та господарське суперництво на службі національній спільноті.

Особисто-часткові інтереси не можуть суперечити інтересам нації, і під цим аспектом держава нормує посідання й ужиткування цінностей.

Соціальність заключається коротко в трьох гаслах: Нація понад усе — етос праці — суспільна справедливість.

Михайло Дяченко:

За правду.

За правду — вішали, стріляли,
За правду — в тюрмах нас пекли.
За правду — серце виривали,
За правду — Бога розпяли.

Благославленна будь, моя Україно,
Ти — вічна правда і любов!
Як тисяч сонць засяєш на руїнах,
Бо Ти свята — з Тобою Бог!

О, пісне, грай!

О, пісне, грай вкритим з квині —
Вставайте, гей, живі й мертві!
Вже обрій в саргарах іскриться —
Гуде кривавий буревій!

О, пісне, грай бурливим громом,
Щоб кат зо страху занімів,
Як мєстю й гнівом невідомі
Каратимуть в кривавій дні!

Зо збірки «Вони прийдуть», В-во «Пробов», Прага 1940.

Л. Компанієць:

Расизм.

Расизм — це одна з тих проблем, до яких українське провансальство не найшло власного наставлення. Хіба це дивне? Расизм — в кожному разі підкреслює не рівність, а різниці між людьми, не спорідненість всіх народів, а самостійність і окремішність тих з них, що вірять в його правду. Ще більше, расизм — це підкреслення вродженої вищости, більших здібностей, більшої краси і більшої сили одного народу над другим. А коли расизм діє під цим стягом, то хіба міг його визнавати світ нашого провансальства, що мріяло про братерство народів, про федералізм і концепцію «трьох Русей», світ Драгоманова, що закидав Тарасу Шевченку вже його «немає другого Дніпра»?

Хай Михайлу Драгоманову і було далеко до расизму, лише з цієї причини український націоналізм ще не мусів забирати голос у цій проблемі. Всежтаки цією проблемою не можна не цікавитись в часі тотального світогляду.

Оцей расизм націонал-соціалізму й Розенберга торкається нашої власної історичної минувшини, голосячи, що Київська держава була твором не української, а варязької провідної верстви, чужої, вищої раси. Не можемо збути всього цього мовчанкою. Все це нас ставить перед кінечністю, перш за все усвідомити собі суть расизму в практиці і теорії, найти до нього підхід. Наступна стаття поспробує наświetлити і практично-політичне значіння припущення расизму для нас і його глибоку життєву правду.

В цій статті ставлено питання расизму конкретно — передусім відносно одної з головних проблем української історії й дійсності, відносно проблеми: Україна—Москва. Расизм — це проблема не теорії, а життя, треба його зв'язати на прикладі живої дійсності. Інакше не пізнати нам його суті.

Расизм каже: Раса — це група людей, що визначаються такими біологічними і психологічними прикметами, що їх у іншій групі людей в тому самому складі немає. Отже раса — це поняття фізичне і духове. Вона звичайно не покривається з одним народом, але майже все одна раса об'єднує і типовий фізичний образ даного народу і його духовність. Народ перестає існувати, коли його расовий склад, а тим і його зовнішній вигляд і образ його душі, засадничі змінюється.

Расизм в українській практиці: Расизм означає для нас фронт, нову розмежовуючу лінію на українському східному кордоні. Вадомж верхівя Межиросійської височини, невисоких, але широ-

ких валів, що простягаються від північного заходу на південний схід, вододілу між Чорним морем і Балтиком — Європою, на одному — і Льодовим океаном та Каспійським морем — Азією, на другому боці, вздовж цього верхів'я не пробігають лише всілякі ізотерми, ізобари й ізогіси, але пробігає передусім границя між зовсім різними расами України й Білої Русі на захід, а Московії на схід від неї. До сьогодні Європу звичайно рахують від Уралу, і таким чином поділюється Московщину на європейську й азійську частину. Самі москалі найтвердіше боряться проти такого ставлення справи: «Поняття європейської Росії у жадній хвилі історичного розвою не покривається з дійсним розповсюдженням московського народу... Європейська Росія не має властивих границь зі сходом. Географічний характер європейської і азійської Росії є один і той же самий... Урал завдяки своїм орографічним і біологічним особливостям не розлучує Росії передуральської і зауральської, але навпаки, зв'язує їх тісніше» (Вернадський: «Начерт. рус. історії»).

І наш історичний досвід каже, що під кожним оглядом це так. Не є прикладним, що Москва завлоділа безмежними землями між Межиросійською височиною і Тихим Океаном, отже між Тулою і Владивостоком скорше, ніж взялась здобувати Україну. Отже під жадним оглядом не має підстави, твердити, що Європа сягає по Урал, а не далше. Урал не є і не був ніколи кордоном географічним, історичним і політичним, більш цього, Урал ніколи не був кордоном рас! На захід і на схід від нього все замешкувала одна людність — азіяти!

У школах звичайно зазначаються, що Європа властиво лише малий півострів Азії. Звичайно після того, учитель каже уявляти за причинами, що говорять за окреслення Європи як самостійного континенту. Тоді буває, що один з ліпших учнів подає як одну з найважливіших причин якусь культурну, історичну й традиційну окремішність Європи. Здається, що яено, що Урал якраз під цим оглядом жадної границі не творить і творити не може. Причиною є, що стрічаємось з тою самою картиною культури, флори і передусім людських рас, отже людей, кілька тисяч кілометрів на схід від нього, коло Хабаровська, як також 1500 км на захід, коло Орла й Калуги, на Межиросійській височині, де азійський світ кічається і починається Україна і Біла Русь. Виходить, що між Азією і Європою жадної межі немає — з винітком расової, але і та не на Уралі, лише на Межиросійській височині. І доба націоналізму, що для нього одного з головних засад є «заасада найбільшої уваги до людської одиниці», повинна взяти мірлом питання, де має бути кінець Азії і початок Європи, передусім людину.

Результат ясний: На схід від Межиросійської височини живуть раси фінська й монгольська, раси, що з них складається мо-

сковський парід, в той час, як на захід від неї мешкає населення переважно динарської раси, що до неї належить переважача більшість українців. Динарську расу стрічаємо у всіх інших європейських народів, передусім у споріднених нам балканських і кавказьських народів.

Отже: Ясно, відповідаюче дійсності і нашим потребам розграничення Європи від Азії — для нас перший плюс примінення расизму.

Вицезаданий підхід може був підходом Геродота і тому він вже перед 2500 літами зазначає Межиросійську або паралельну до неї ріку Дні східним кордоном Європи. В кожному разі Межиросійська височина була межею тих самих рас, як сьогодні, вже перед 2000 і 1000 роками. За часів могутности Києва на захід від неї жили слов'яни, українські і білоруські племена, що з них лиш вятичі вже пересувались на схід від неї, до поріччя горішньої Оки. На схід від Межиросійської височини поділ країни на північну лісову й південну степову смугу в збільшеній скалі продовжувався. В степу замешкували татарські й турецькі племена — кочовики, а лісовій смузі жили рівнож неслов'янські, а фінські племена, чуди над Чудським озером, теперішнім озером Пейпус, воти коло сьогоднішнього Ленінграду, мерь і мурота коло Москви, мордвини на коліні Волги, вотяки над Камою, і т. д. На границі степу й лісу фінні і татари — турки вже пераз в минулому вимішувались. Результатом одного такого вимішування цих різних рас є череміси і башкіри, результатом іншого — мадяри. В той час, як череміси і башкіри остали над Волгою, то мадяри ще за перших часів Київської держави виемігрували до своїх теперішніх територій над середнім Дунаєм. Останнім результатом такого вимішування — це москалі. Наукові досліди на підставі расової науки доказують дійсність того історичного розвою: Череміси, башкіри, мадяри й москалі виказують ціли так звані уральські раси, яка визначається фінськими і монгольськими расовими елементами. Від Межиросійської височини починаючи на південь від Москви, через Рязань і Тамбов, через Урал аж до Азії, простягається одностайна смуга цих «уральських» расових ціх — на тій самій лінії, де колись степи межували з лісами, і вимішувались фінні й кочовиками. В світлі більшоєт! москалі належать до яповолосої фінської раси; побіч неї і уральської раси, велику чисельну ролю грає татарська й монгольська домішка. Такий самий склад рівнож находимо у мадярів. Різняться від других лиш тим, що мадяри до сьогодні зберегли фінську мову свого фінського расового підложжя, в той час, як москалі прийняли слов'янську мову українців — і тим на думку деяких істориків стали слов'янами.

Колі східні слов'яни, отже українські й білоруські племена, вступили на арену історії, то територія, заселена ними, особливо

на сході, покривалася з територією, заселеною українцями й білорусинами сьогодні. Східною їх межею була Межиросійська височина, через яку лиш витичі за часів Святослава й Володимира посунулися вже на схід до джерел Оки. Межиросійська височина рівнож була східним кордоном Київської держави за часів її найбільшої могутності. Після майже двох століть культурного й політичного розквіту Києва, почалась його боротьба не на життя, а на смерть, проти навали кількох сильніших степових орд, і його занепаду. І від часу занепаду Києва, внаслідок відтрусення його від Чорного моря, природної бази, почалася нездорова еміграція знад Дніпра на схід, через Межиросійську височину, природний східний кордон України й Білої Руси, до фінських пустинь сьогоднішньої Московщини. Починаючи від XI і XII ст. частина населення з Подніпров'я й ільменської Новгородщини поволі переносилась на терени над горішньою Окою й Волгою. Заселювання фінських земель відбулось двома напрямками, що ще довго пізніше були виразно зазначені двома рядами новозбудованих міст: з одного боку городами над горішньою Окою від Калуги до Мурома, і з другого — оселями над горішньою Волгою від Ржева до Нижнього Новгороду. Безліч нових назв вказує на те, що українці в новоздобутих територіях чулися зовсім чужою верствою, не стративши при цьому привязання до рідного ґрунту. Вони зі собою принесли свої биліни — пісні, — але і назви місцевостей — Переяславль, Галич, Стародуб, і навіть назви улюблених рідних рік — Стугна й інші. Почалась перша фаза оформлення московського народу — слов'янізація фінського населення.

Фіни почали приймати слов'янські звичаї й характерично покалічену українську мову. Від цього часу і почалось кровне мішання. З певного відсотку прибулих слов'ян і осілого пращаселення витворилась мішане плем'я, тільки частина слов'ян зберегла свою расову чистоту — вона лишилась провідною верствою Росії до Жовтневої революції.

Хоч значіння українських колоністів було величезне, то їх число мусіло бути зовсім мале і губитись воно в безмежності нових територій до тієї міри, що расовий тип прямо не характеризує теперішнього тамошнього населення — москалів. «Наше великоросійське обличчя не представляє загально-слов'янського», — каже учений Ключевський, москаль, нерасист, і признає дослівно, що «других слов'ян разять широкі вилиці великороса . . . , темна фарба лици, а передусім типовий великоросійський ніс із своєю широкою насадою» — все це типові прикмети фінської раси. Отже суть «колонізації»: Поверховно велика частина фінських автохтонів під українською провідною верствою «послов'янілася» — на мові, осталою фінською по криві й нехочою, і навіть приймаючи українську мову, вони її покалічили. «Чудський діалект не лише що не обогачував московську мову новими виразами, але зіпсув

ї і наніс в неї чужі звуки . . . Стара руська мова найчистіше збереглася в новгородському діалекті. У владимирському діалекті бачимо перший етап зіпсовання руської мови під фінським впливом, слідує етап представляє діалект знід Москви» — пише той самий Ключевський. Це явище зовсім зрозуміле. Більш цього — фінам природа дала не лише інші зовнішні расові прикмети, інше волосся, іншу висоту росту й інший піс, а також інші голо-

Гудульські типи.

сові органи і тому вони інакше висловлюють звуки українського письма, що його принесли зі собою українські колоністи. Тому в Москві пишеться «Потемкін, Риков і Троцького», а вимовляється «Патьомкін, Рикофф, Троцкаво».

Другою фазою оформлення московського народу це татаризація неслов'янських фінів.

Знищити Українську державу в 1240. р. для татар було легше, ніж задержати здобуті простори. До того західні українські землі, сконсолідовані в сильній державі, намагались відігнати татар від Дніпра. Та щойно тоді, коли аж грізні ступі останніх століть були поповнені, то на певні ліни почався похід українців на спустошені відні землі Поділля й Київщини. В печуваній 300-літній боротьбі татари в чорноморських степах були українським козацтвом майже зовсім знищені. Натомість в той самий час

сини між москалями й татарами ставали все тіснішими. Вже в 1243. р. московські князі дістали від хана Батія титул великих князів Київів. Вже в XIII. ст. відбувалася жива виміна людей між Москвою й Золотою Ордою. Побіч кожночасних кочовищ і пасовиськ орди виростали московські оселі і навпаки. Хан Беркай своїм слугі, московському національному героєві, Андрію Невському дозволив будувати православний собор і заложити єпископство в татарській столиці Сараю. «Пословянщились» перші татари. Навіть московський князь Юрій оженився на татарці Кончаці, сестрі Хана. Вона прийняла хресне ім'я Агафа. — З минулих століть походили фінські назви місцевостей, що творять більшість всіх назв місцевостей в «європейській» Московії до сьогодні. Більше тисячки рік — Протва, Москва, Ока і т. д. — лишень між Окою і Білим морем до сьогодні має фінські назви. «Москва» по фінськи значить «Гнила вода». Аналогічно в XIII. ст. навіть велике місто в західній Московщині названо ім'ям татарської цариди Тайдулі (що між іншим мала бути в доволі інтимних відносинах з деякими московськими князями) Тулою. Татаризація кульмінувала за часів вел. князя Василя Темного в XII. ст. Тоді навіть татарські хани з цілими ордами перекочували до глибини Московщини, що давно стала татарським улусом — удільним князівством. Так, між іншим, в 1446. р. здушено повстання московських бояр, що свідомі свого славного походження з Києва не хотіли погодитись з нечуваними наслідками татарської політики, лиш завдяки помочі татар. Між цими виникало двох царевичів, синів кіпчакового хана Улу-Махмета, Касім і Якуб. Коли вони разом із цілим племенем змінили резиденцію, то Василь їм подарував величезну територію, положену довкола оселі, Мещерській гарадок — в землі фінських мещер і мордвин, територію, що мала більш як 400 верстов проміру, над долининою Окою. Орду, що була переселена сюди і служила Москві як одна в коломні її державности, названо касімовськими татарами. Над Окою ще сьогодні лежить московське місто Касімов. По мові касімовці — ціла орда на величезній землі — зовсім пословянщились, по расі вони сьогодні такі самі монголи, як перед 5 століттями. Чи вони також слов'яни? — Це були славні часи Василя Темного, коли рештки в московському народі, що ще почувались слов'янами, обурені агітували прети князя: «Чому Ти татар покликав до московської землі, і подарував їм землю на прожиток? І татар любиш і мову їх понад міру, а селян томиш понад міру, і золото і срібло і маєтки даєш татарам» (Літопись). «Лишень ті, що бачили на довшу мету, добачували, що масовий перехід татар до московських служб істотно значував кінець Золотої Орди», — пише москаль і тому зроду нерасист Вернадський («Начертание русской истории») і прозирає таїну зануку татар в Європі, таїну «визволення Москви від татарського ярма». Настали часи московських князів татарина Сі-

меона Бекбулатовича, первісно Сайн-Булата і татарчуків Івана Грозного і Бориса Годуноффа, потомка татарського мурзи Чета, часом Даніяра, Муртази, Махмет-Аміна, Шейх-Авліяра, Абдулага, Тохтаміна, Ядігара і інших московських князів, але татар з походження, часи, коли татари стали закладати роди московської найвищої шляхти, Урусоффих, Самтікоффих, Тургенєвих, Семіоноффих, Карачинських, Апраксінних, і роди низшої шляхти, коли Москва також «сколонізувала» Сибір і Далекий схід, не на протязі

Жіночі типи бойкін.

трьох кривавих століть, як Україна свої степи, а за 80 років, «мирним шляхом». Знова ніхто ще не відповів на запит, де поділись мільйони татар і монголів, що ще в XVII. ст. замешкували ці краї!

Це московська і українська історія під кутом зору расизму. Не можна покликатись на татаризацію Москви, будучи нерасистом, бо нерасисти не визнають раси як діючого фактору людського життя.

Чільною проблемою расизму є узалежнення психологічних і духових прикмет від расової приналежності. Підложжям української расовости є динарська раса. «Хо-

робрість, гордість і честолюбивість», «особлива оіпка над традиційними звичаями і річами», «творча окремішність», «особлива гордість», а передусім «особливе почуття честі», це зазначає німецький расизм мідносно динарської раси. Факт, що українці в більшості динарського расового походження ствердив наш учений проф. Вовк. — Всежтаки все, що німець говорить про динарську расу десь в південній Німеччині, він зможе сміло сказати про нас українців. Бо ж ми в цим народом, що на протязі своєї трагічної, але все могутньої і гордої історії, що була велика своїми перемогами і погромами, але завжди велика, «завше великодушна», прямо героїчно зберіг свою пишну питоменність, і що його любов і привязання до рідної скиби не знає рівня, народом, що до тієї міри в житті з традицією, що ще сьогодні співає думи про Байду і десятки дум про Сірка, і що колись козацький ватажок, що його ляхи хотіли повісити, навіть просив, щоб його посадили на палю лиш тому, «що його батько і дід рівнож вмерли на палі». Бо ж ми в тим народом, що його герої в «Чотирьох шаблях» націоналістичної літератури Східних Земель змагаються лиш за честь, за честь тому, бо тоді все інше, земля і свобода, «приложиться». «Почуємо славу, козацьку славу. Почуємо, та її загинемо». — молчалив козацький старшина запорізьке військо. «Наші голови» — звучав гучний відклик товариства. «Доля-воля, бунчуки, гетьмани» — великі традиції Тараса Шевченка, а його творчість Маланок назвав «вибухом крові». «І славу, і волю» добували запорізьці. «За славу і волю», — це клич, що його українці підчас всіх епох свого існування підіймала все із одним і тим самим одишевленням, як наявний вияв свого питомого міту і стилю життя, динарської расової душі. Типові прикмети духовости динарської раси стали характерними для нас взагалі. Переважаючий у нас відсоток динарського расового уділу і рівнож незрівняно сильно викристалізоване життя цієї раси дали нашому українському світові свою внутрішню одностайність і окремішність, своє «немає другого Дніпра». Ніде на світі з назвою одного народу і одної землі не зв'язується поняття такої буйної і своєрідної, незрівняної щодо багатства і краси, національної культури.

Різні раси виявляють різні прикмети. — Припускаймо, що можна вплинути в певній мірі на ці прикмети у однині; однак це нічого не змінить на законі, що основні прикмети всежтаки стисло в'язуться з тією расою, з якою вони разом появилися. Наука доказує, як передаються лінійні прикмети людини — правильно в кожній дитині половина прикмети походить від батька; половина з матеріної сторони. При стичності споріднених рас також у дітей можуть появитись лиш споріднені прикмети цих споріднених рас. Інакше справа мається при мішанні крові чужих

расово партнерів. Можна припустити, що також деякі зовсім чужі нам раси представляють вартість. Расизм учить ціпити також чужі раси. Та все в разі мішання чужих рас у дитині складаються прикмети, що собі не відповідають, фізичні і духові власності, яких зі собою погодити не можна. Наслідком кровного мішання між чужими расами являється не лиш внутрішня й зовнішня диспропорція, але внутрішнє напруження, навіть розхристаність, повстають типи знаних і схарактеризованих вже самою назвою «Рас-

Типи бойків.

козаків», Дзетовського, типових москалів. Вицезгаданий закон не основується лиш на аналізі московської расовости. Хто хоч поверхово познайомився з чеським народом, як автор цих рядків, навіть тому кидалась ввічі дисгармонія будови пересічного типу чеської людини: це наслідки повстання чеського народу на кількох, зовсім чужих собі расових елементах. У москалів подібно, як у чехів. Мішані народи ніколи не є гарними. Інакше у нас. — В основу українського народу лягла одна сильна, переважача расова субстанція: Відьма в духову і фізичну красу і силу українців.

Багато думалось, говорилось і писалось про типові московські прикмети у зв'язку з пережиттям московської історії й московської природи, про типові українські властивості у зв'язку з

українським степом. Не можна сумніватись, що і одне і друге виявило певні впливи на витворення духовості цієї людини, що сьогодні живе на наших землях, чи в Московщині. Всежтаки треба відмітити, що у нас часто педусім звязували український гін до волі із широчиною степів — але піодни москвин, ні його рід, що перекочував на Україну і тут осів, не змінив своєї психіки, щоб стати дійсним сином українського степу, людиною, що дихала б українською духовістю, що перетравила вічні гасла українського духа, що стали кличами українського націоналізму, найглибшого і найшляхотнішого українства: «Життя — це подвиг», «Ти людина, доки стремиш піднятися»; «Чолом до життя». Ці гасла не є так виявом «виразної життєрадісности, живучости і життєвої сили півдня, осяеного сонцем, проти песимізму, фаталізму і нігілізму, тяжких, понурих тонів світогляду півночи», як виразом вічних духових прикмет динарської раси в Україні проти прикмет фінської і монгольської рас та расової розхристаности у москалів.

Отже не степ є причиною духовости. Навпаки — ця духовість, що її названо «духовістю степової людини», стрічається всюди там, де живуть чи переважають люди динарської раси і крови — навіть якщо там ніяких степів немає. Це собі мало хто досі усвідомив, бо наш зір був обмежений занадто вузьким географічним горизонтом. Для німця знад Північного моря чи Балтику очайдушність, любов до рідної землі, цілу ментальність баворця чи тирольця, а навіть відважні риси його лиця, чорне волосся й орлиний ніс, передумовляли стрімкі, високі гори і льодовики. Для москалів і ляхів поняття української людини, її вільної і гордої постави, але також безмірна туга за волею, відвага і великодушність, щирість і розмах, все була нерозлучно звязане з вивідом безмежного українського степу — заки прийшов расизм і довів, що згадані риси є рисами не красивдів, але людини, що для неї ці красивди є лиш фоном-тлом. — Лиш ці фони одним разом виявляють дозему, а другим разом позему, «степ як море», «Дніпро широкий та дужий», де люди живуть «на чистій, широкій, на вільній землі», женяться «на вольній волі, на козацькій долі», навіть ховаються серед бункраїх етепів: «За байраком байрак, а там степ та могила», — це героїчний красивд України, таке саме як героїчним красивдом гордих кавказців є «за горами гори, хмарамі повиті», але всежтаки типові риси духовости у них і у нас одні — життям чести, слави і волі — тому, що вони і ми дихаємо героїчним духом одної раси. Не даром Тарас Шевченко співає не лиш про «козацький дух», а про «козацьку кров», не даром якраз ці країни, де шла найзавзятіша боротьба за волю, країни, що є святі для кожного українця — Чигиринщина, Холодноярщина, Запоріжжя: — де «сажня землі нема не политого козацькою кровю... Шанці на шанцях, могила на могилах... і насичення з

козацьким духом — за Україну — очі видеруть», — виявляють найбільш українську расовість, там народжуються, як пишеш той автор, перасист, Ю. Горліс-Горський, «туди — класично українські». — Питання про їх расовість зайве, прецінь знаємо, що на-

Верховинська красуня.

родня увага на давніх кобзарів і козаків, кожне представлення запоріжця, на віршах Саковича чи на картинах Вояна, покривається з характеристичними ціхами динарської раси, не гверячи вже про однинці, як Підкова, Сагайдачний, Байда-Вишневецький, Гонта...

Геополітичні проблеми України.

Геополітика в українознавстві ще й досі залишається в початковій стадії розвитку і всупереч своїй важливій ролі в сучасному західно-європейському духовому житті в нашій публіцистиці вона не сягає поза межі відокремлених і зрештою дуже нечислених журнальних або газетних статей. Причини цього ясні. Молодого наукового доросту, вихованого в духовій атмосфері сучасної світової культури з її засадничо новими синтетичними методами думки й досліду, у нас з відомих причин дуже обмаль. Старше покоління українських вчених лише в окремих випадках спромоглося перейти від кругозору перед-революційних генерацій до світовідчужання нашої епохи. Дослідно-науковий молодняк позбавлений духово-торчого поступу минулого. В незвичайно складних умовах сучасного політичного життя *геополітичний вишкіл провідної верстви нації — духова універсальність її вождів є передумовою історичної відпорності нації*. Пригадуємо собі катастрофальні наслідки хворобливо одноманітної переваги економічного фактора для німецької соціал-демократії, політичного для французької III. Республіки, суто національного з шовіністичним забарвленням для польської державності. Тайна державної мудрости полягає у врахуванні всіх цих факторів в передпосилку практичної політики.

Протягом історії геополітичне становище майже кожної країни та відповідно до цього її вага в світовій політиці змінюється в залежності від багатьох факторів: зміни клімату (напр. через виліснення або висушення болот), расових, якісних та кількісних змін її населення, від впливів на нього ендемічних хвороб (напр. малярії), від повстання або занепаду сумежних держав, зміни напрямків великих шляхів світової торгівлі, пересунення осередків світової цивілізації (напр. з Риму до Візантії в часи Константина Великого, або з Німеччини до Франції після Вестфальського миру і т. д.).

Україна робить класичний приклад таких коливань геополітичної ваги протягом останнього тисячоріччя.

Геополітична ситуація Старо-Української Держави:

Протягом другої половини першого тисячоріччя по Хр. наші безпосередні предки доволі колонізають простори сучасної південно-східної та східної України і заривають на північ від Чорного моря підвалини *першої східно-слов'янської великої держави*. Як єдине завважують німецькі історики, українці — це єдине слов'янське плем'я, що спромоглося вийти зі смуги лісів та лісостепу і на стало завою-

вало степ. Геополітична ситуація Київської Держави X—XIII. ст. була без сумніву одна з найкращих в середньовічній Європі. Світовий центр тодішнього культурного, політичного й господарського життя лежав на європейському Південному Сході й Близькому Орієнті — Візантії, Персії, арабському Каліфаті, цебто в безпосередньому сусідстві староукраїнської держави. В Києві перехрещувалися найважливіші світові торговельні шляхи: з Хін йшло сполучення через Сінкіанг, багаті тюркські держави центральної Азії та через Ітіль хазарів на Україну та Захід; з Індії — через Кайберський перевал, Персію, Каспій, Ітіль, Київ на Захід та Балтик; шлях „з варягів в греки“ переходив Дніпром на Чорне море, а там розгалужувався в дорогу

Моря України.

через Царгород на Середземне море (Грецію, Італію, Сирію, Єгипет) та в дорогу через Трапезунт до Багдаду чи на Арменію, Грузію та західню Персію. Pontus Euxinus — *Руське Море* було не мертвим озером, як пізніше в XV—XVIII. сторіччях, але *одною з найважливіших доріг світового транспорту товарів, ідей та культурних впливів*.

Агресивних сусідів, за виїмком чисельно мало потужних степових кочовиків, стара українська держава до татарської навали в початку XIII. ст. не мала. На її сході хазари були скорше її забором проти азійських інвазій, ніж небезпекою. Заціпні війни проти них були глибокою геополітичною, помилкою державного провладу України-Руси. На сходу заселені фініськими племенами півночі лише дуже повільно повставали етнічні та політичні підвалини сучасної московської нації. На північному заході щойно народжувалась майбутня польська державність. На південному заході та на півдні за Чорним

морем територіяльно насичені болгари та візантійці стояли лише в дефензиві проти українсько-руської агресії. Пізніше неfortunne роздління українських земель шляхом спадщини мало, як головну психічну й політичну передумову, саме цю вже занадто навіть добру історичну захищеність та військову безпеку України-Руси. Але на початку розвитку вони відіграли величезну позитивну роллю та уможливили повстання української великодержави на Сході Європи від Новгороду до гирл Дунаю та від Закарпаття до Тьмутарокані і надзвичайно швидкий розвиток тодішньої української культури та цивілізації.

Геополітична ситуація України від Галицько-Волинського князівства до Великої Руїни.

Від XIII. ст. геополітична ситуація України гостро змінюється на гірше. Татари відкидають наших предків з чорноморських степів, займають гирла Дніпра і загороджують сполучення з морем та перетинають шлях із Скандинавії до Царгороду („з варягів в греки“) та незвичайно ослаблюють націю постійними інвазіями. Під татарським протекторатом росте в силу на півночі московська держава — природній суперник України в боротьбі за гегемонію в Східній Європі. На північному заході за нашою спиною повстає могутня в той час Польща. Сельджуцькі, згодом османські турки — народи низької культури — нищать колишні осередки світової цивілізації, Візантію та арабський Каліфат, і становляться на їх землях неперелазним муром від Єгипту до Криму на шляхах торговельних сполучень Західної Європи з Азією. В їх дальшому запіллю монголи руйнують центрально-азійські ханати з їх високою цивілізацією (із занепадом каналізаційної системи Туркестан став пустинею) і Персію та перетинають т. зв. „шляхи шовку“ з Хін на Захід. Торговельні та культурні звязки Європи з Близьким та Далеким Сходом та Індією раптом припиняються аж до відкриття морського шляху на Схід довкруги Африки. Культурний та політичний центр Європи пересувається з Середземно-Чорноморського Сходу — Візантії, України, пізніше й Італії — на атлантийський Захід — Португалію та Іспанію, згодом Англію та Францію. Протягом XVI. та XVII. ст. занепадає німецьке Цісарство і зникають його впливи на Сході. Заломлення германського „Drang nach Osten“ стратегічно відтяжують від Бурґенлянду аж до Ливонії сусідів України: мадярів, поляків та москалів. В міридах Світової Історії європейські протестанти на сході від лінії Геваль — Кенігсберг — Відень — Триєст аж до XVIII. ст. включно опиняються поза об'рями європейської політики і за певними виїмками (напр. українського культурного відродження в XVIII. віці) і за безпосереднім обсягом загально-європейської культури. Узагалюючи, можна ствердити, що протягом довгих століть аж приблизно до початку минулого віку Східня Европа є геополітичним заґумінком світової

історії і впливає лише посередньо на розвиток західно-європейських націй.

Ясно, що будова та утримання власної державности були надзвичайно важні в цій загрозливій ситуації — в історичному „чотирикутнику смерті“: Польщі, Москви, Туреччини і татарів, при повнокеравленні східно-європейськими справами тодішніми великодержавами (за виїмком Швеції, що її великодержавне становище було вже вкінці XVII. ст. захитано постійними війнами, винародовленням та економічною руїною), при браку тривкого господарського підложжя української державности, бо сільське господарство було зруйноване постійними навалами кочовиків, торгівля паралізована згаданою вже дуже несприятливою геополітичною ситуацією, мінеральні багатства ще не відкриті й промисл неіснуючий.

Додамо до того, що аж до Великої французької Революції змістом держави завжди була *ідея династії або стану* (в розумінні діличної групи), але ніколи не *ідея нації. Націоналізм — як свідомість, як ідеологічне визнання* (у відміню до підсвідомого відчуження народом своєї відрубности, що є — розуміється — старе як і саме людство) є новотвором минулого віку. До початку XIX. ст. не був, та і не міг бути, вирішальним фактором державної будови. Тому протягом довгих століть від короля Данила аж до гетьмана Розумовського навіть при геніальному керівництві українська державність по відновленні кожний раз, раніше чи пізніше, заламувалася під тягарем безприкладно тяжких геополітичних обставин. Не заперечуючи величезного впливу провідних особовостей на перебіг історичних подій, ми всеж мусимо шукати причини остаточного успіху або поразки в понадособових — *геополітичних, історичних і духовних* — умовах, в яких розгортався певний політичний чин. Від XIII. аж до XVIII. віку ці умовини були виравне ворожими повстанню сильної й тривкої держави на просторах між Карпатами та Кавказом. Завдяки їм заломилися не тільки всі спроби наших предків відновити їх великодержавність, але водночас занепали і держави наших ворогів — татарів, а пізніше і турків, — що водночас були частинною причиною, а остаточно жертвами геополітичного становища цього періоду.

Сучасне геополітичне становище України.

Починаючи вже від XVIII., а особливо протягом XIX. ст. геополітична ситуація українських земель виразно змінюється знову на краще. Тут ми залишаємо поза дискусією одночасні глибокі зміни в світогляді й політичному світовідчужанні українського суспільства та повільне, але нестримне оформлення Української Нації з етнічної маси, що триває ще і в наші часи. В цьому огляді ми обмежимося тільки на аналізу об'єктивної рівноваги сил та суто геополітичних фактів нашої сучасности.

Біологічний занепад татарів та зменшення англійської потуги

кримської орди, а згодом і її суверена та союзника — Високої Порту, дало можливість колонізації чорноморських степів з кримським Півостровом включно. Українські етнічні кордони знову посуваються далеко на схід поза межі Київської Держави аж по Кавказ і частинно до Каспію, відтинаючи національну Московщину від безпосереднього доступу до Чорного моря, багатого підземними скарбами (нафта, кольорові метали) Закавказзя й передньої Азії. За неповні два століття український нарід *кількісно збільшується* в десятки разів і стає знову одним з найчисельніших народів Європи на одній з її найбільших суцільних національних територій. Цим досягається перша геополітична передумова сили.

Всупереч несвідомим та свідомим організаційним перешкодам національній господарці, незвичайно зростає господарська міць української нації завдяки родючості землі новозаселених степових просторів та багатому й корисному географічному розположенню підземних скарбів. Поруч сільського господарства повстає високорозвинений гірний та обробляючий промисл, важка індустрія та міцна енергетична господарка. У висліді надзвичайно зростає економічне значення України в цілому світі, а зокрема на Сході Європи. Центр господарської ваги Євразії вже в другій половині минулого сторіччя виразно пересувається на густо заселений Південь на некористь московської нації. Національна Московщина, територіяльно велика, але убога й порівнюючо рідко заселена, кліматично упосліджена та позбавлена власних добрих морських шляхів-сполучень із широким світом, анахронічно — правда — ще затримує свою політично провідну роль в імперії, але її геополітична питома вага в силіній рівновазі Східної Європи має від другої половини ХІХ. століття виразну тенденцію зменшення.

Взагалі, гегемонія московського народу на євразійських просторах лише частинно повстала в його біологічній експансії, динаміки його провідної верстви та центрального й стратегічно захищеного розположення його національної території. Державна експансія москалів в першу чергу була уможливлена слабкістю їх сусідів. Стрінувшись з сильним противником на Заході та Далекому Сході, розріст московської імперії раптом зупинився і тяжкі поразки від Портсмутського миру до Берестя Литовського виявили *життєву івність* московської великодержави. Зріст біологічної та економічної сили й організованості неросійських східно-європейських народів мусить далі постійно звужувати базу політичної гегемонії московської нації.

Типово, що вже в 1917—22. р., що закінчилися програматичною резигнацією москалів з їх засадничого та *ненаділеного* панування в її колишній імперії, боротьба за фактичне затримання цієї останньої велася та вирішалася вже не на етнічній, геополітично підрядній Московщині, але в Україні, Кубані, Кавказі та Сибіру. Тут нам — розуміється — не розходить про те, чи москалі були ширі в згаданій імперіяльній резигнації, в програмативному *врученню* з їх культурно та адміністраційно панівного становища на євразійських прос-

торах. Розходить про те, що вони це зробили, бо були примушені до того повільним, але вже далеко посунувсьим занепадом їх національної динаміки. Державнотворчо та організаційно московська нація виявила себе повністю нездарною підвестися до рівня незвичайно високих вимог сучасности. Розподіл просторів колишньої імперії на сфери національних культур ССРСР, є сам по собі симптомом сили неросійських націй Східної Європи. Ані центр не змінить цього факту засадничої ваги, ані не заверне взад колеса історії.

Симптоматичним є стан сучасної російської культури, сполучений із занечищенням московської мови „всесоюзними елементами“: масовим позиченням українських, грузинських, жидівських, а навіть і тюрко-татарських слів і оборотів і вживанням скорочених новотворів. Стара російська культура була без сумніву епігонська і поверхова в своїй природі, але всеж дуже розвинена в своїх формах. В часи царату вона була найміцнішою зброєю московської політичної гегемонії та асиміляції провідних верств поневолених народів колишньої Імперії, що переважно були необзнайомлені з оригінальною культурою Заходу. Це в процесі, вагітні надзвичайно важливими наслідками для майбутнього Східної Європи.

Водночас з культурним і навіть мовним розкладом російської нації обсервуємо ми і її державнотворчий занепад. Вже в царській імперії провідну роль відігравали переважно *неросіяни* — головні німецька шляхта з Балтика. В сучасності має на чолі свого державного апарату переважно вождів неросійських національностей — грузинів, українців, жидів, вірмен, лотишів, вотяків і т. д. Відповідно з занепадом національної динаміки сучасна російська політика йде виключно шляхом найменшого спротиву.

Конюнктуральне, короткотривале відновлення державности Польщі, сполучене з польською експансією на західну частину суцільної української території, заломалося через брак державних, господарських та загально-організаційних здібностей і політичної зрілості взагалі провідної верстви нашого північно-західного сусіда. При цьому польська нація не тільки втратила наново свою державність, але до того понесла такі тяжкі етнічні та головні територіяльні втрати (була етнічно відкинута від моря та від багатих підземними скарбами західних земель), що *польська загроза для нашої нації дуже поважно змаліла* і українська національна територія є тепер відтяженою на своїому північно-західному відтинку; тим більше, що цей занепад польської державности не був на цей раз сполучений з поширенням на польську територію московської *супрематії*. Навпаки, Україна ненадійно отримала *спільну* границю з Великонімеччиною та потенційні можливості безпосередніх господарських та культурних стосунків з Середньою Європою. З культурного, економічного та політичного погляду це є позитивним явищем величезної ваги.

Останніми часами наш західний сусід мусів знову пересунути свій кордон назва *понад* Прут. Гівищина Буковина та (що геополітично є далеко більш важливим) гирла Дунаю прилучені до новоствореної

Молдавської Республіки. Одночасне ослаблення румунської державності через великі територіальні втрати та інших теренах поважно зменшує реальні можливості румунського ревізйонізму на майбутнє — в кризові та перехідні часи. (Зрештою втілення нових мільйонів мас національних меншин не причиниться до внутрішнього скріплення і іншого нашого сусіда по той бік Карпат.)

Етнічна приналежність низового Дунаю до суцільної української національної території в пов'язанні із зростаючим значенням Райнсько-дунайсько-чорноморського шляху від Північного моря, Голяндії, Рурського й Сарського промислових районів та Швайцарії (Райн-Майн-Дунай Канал) і Скандинавії та Гамбургу, Саксонії й Чехії (Ельба та Одер-Канал) до Близького Орієнту — це надзвичайно корисна геополітична позиція України.

На півдні — Туреччина поволі перестав бути поважною вогнюю загрозою українського побережжя чи барерою для торговельних стосунків з Передньою Азією. Близький Орієнт набуває через свої мінеральні багатства (хром, мідь, нафта) великого господарського значення і знову входить у сферу загальної світової історії. Через Україну та побіль українських берегів знову переходять потенційно найдодігніші торговельні та комунікаційні шляхи з Північної та Середущої Європи до Малої Азії, Кавказу, Ірану, Іраку і Туркестану — просторів постійно зростаючої господарської ваги. Ці дороги для майбутнього України будуть мати надзвичайно важливе значення. Водночас центр політичної та господарської ваги Європи знову пересувається з її англантийської периферії на тепер сумежний нашій національній території Великонімецький Райх, а зацікавлення середущо-європейською господаркою Балканом, Східною Європою та Близьким Орієнтом постійно зростає вже від початку нашого сторіччя і мусить зростати із засадничих геополітичних та економічно-стратегічних причин, щоб не підпасти в залежність від англантийського Заходу. Сучасна світова політична ситуація та певний розпад глобальної господарки примушують країни Середущої та Південної Європи шукати базу збуту та постачання у власному життєвому просторі та на легкодоступних сумежних територіях.

Підсумовуючи виводи цього огляду, ми можемо ствердити, що при надалі ще дуже сумному політичному становищі нашої нації ми спостерігаємо поліпшення її геополітичної ситуації. Український надрід останніми двома сторіччями незвичайно збільшується кількісно, поширює аж по Каспій свою суцільну національну територію, став твердою ногою над Дунаєм, дуже посилюється економічно, побільшує свою питому вагу в світі взагалі та на Сході Європи в порівнянні зі своїми сусідами. Водночас занепадає динаміка сусідів і виразно маліє в порівнянні з минулим національна загроза України на всіх її етнічних кордонах: північного заходу (Польща), заходу (Румунія) та півдня (Туреччина). Уже протягом минулого сторіччя, а особливо останніми часами Україна нарешті втрачає свій колишній характер

загумінку світової історії, а набуває значення першорядного геополітичного фактора.

Об'єктивні обставини з виразно ворожих робляться догідними українській нації, а її становище в першу чергу буде, розуміється, лише питанням сили і напняття духа нації, та зрілості, досвіду й організаційної досконалості її провідної верстви.

М. Асканич:

Спомин.

Цілу ніч мене давила втома,
А з кутка всміхалася вона,
Вимріяна любка невідома,
Першої любови перший знак.

Я не знаю, може це і дійсно
Ти була, Малино неземна,
Що тебе я згадував у пісні,
Що тебе я завжди споминав.

Памятаю... Київ... Володимир...
Парк розцвів від погляду весни —
І здавалось — вічно так цвістиме
Наш безжурний і дитячий сміх.

Я не знав, що дійсність лютим вовком
Скаче в наших прадідних степах;
Бачив сонце милої головки
І блакить в незаймаючих очах.

Памятаю... Раптом так невинно
Ти сказала тільки кілька слів:
„Україно, мила Україно!“
Дальше я тебе не розумів...

Злі часи давно нас розлучили,
Але сутінком страшних ночей
Вже забудь мені не має сили
Злато річечів: блакить очей

І недавно, радісна Малино,
Я згадав твоїх декілька слів:
„Україно, мила Україно!“
І лише тепер я врозумів.